

16+

Адным
словам:
таленавіта
стар. 5

Што нясе
вясновы
ветрык?
стар. 12

На мяжы
двух
полюсаў
стар. 15

Гісторыя, адзінства, духоўнасць

Фота БелТА.

Намеснік міністра інфармацыі Ігар Бузоўскі ўручае Гран-пры конкурсу «Мастацтва кнігі» выдавецтву «Адукацыя і выхаванне».

Адна з найбольш чаканых, значных і ўрачыстых падзей сярод тых, што традыцыйна адбываюцца ў межах Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу, — узнагароджанне выдаўцоў, аўтараў, мастакоў ды іншых удзельнікаў выдавецкага працэсу па выніках нацыянальнага конкурсу «Мастацтва кнігі». Упершыню ён праводзіўся ў 1960 годзе. А сёлета быў шэсцьдзясят першы! Тыя, хто згенэраваў ідэю больш чым паўстагоддзя таму, мелі канкрэтныя стваральныя мэты: развіццё кніжнага мастацтва, павышэнне мастацкай і паліграфічнай культуры, папулярызацыю найлепшых дасягненняў выдавецтваў краіны. Бясспрэчна, штогод гэтыя мэты знаходзяць рэальнае ўвасабленне ў выглядзе прыгожых, змястоўных і цудоўна аформленых выданняў — іх хочацца гартаць, чытаць і перачытваць, мець у хатняй бібліятэцы і дзяліцца імі з сябрамі... Нездарма беларускую кнігу высока ацэньваюць і замежныя мастацтвазнаўцы.

«ЛіМ»-акцэнт

Нарада. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка падчас нарады з кіраўнікамі найбуйнейшых СМІ і службовымі асобамі, якія курыруюць інфармацыйную і фінансавую палітыку краіны, выказаўся аб прапагандыскай ролі масмедыя. Кіраўнік дзяржавы ўпэўнены, што прапаганда заўсёды прысутнічае ў дзейнасці сродкаў масавай інфармацыі, і гэтага не трэба ні адмаўляць, ні баяцца. Дзяржаўныя СМІ ў Беларусі даносяць праўдзівую інфармацыю, не прырошваюць яе, адзначаў Прэзідэнт. «У нас дастаткова інфанагод і фактаў для таго, каб іх проста сумленна і праўдзіва падаць усёй сусветнай грамадскасці, не толькі нашай публіцы. Няхай глядзяць, зайздросцяць», — падкрэсліў беларускі лідар.

Дзяржаўныя падтрымка. Кіраўнік дзяржавы падпісаў распараджэнне аб заахвочванні таленавітай моладзі. У 2022 годзе Міністэрству фінансаў даручана выдзяліць з рэспубліканскага бюджэту за кошт рэзервавага фонду Прэзідэнта 710 тыс. на фінансаванне расходаў спецыяльнага фонду Прэзідэнта Беларусі па падтрымцы таленавітай моладзі ў адпаведнасці з мэтай яго дзейнасці. Распараджэннем зацверджана рашэнне савета спецыяльнага фонду, па якім больш за 220 тыс. накіравана на падтрымку 424 маладых людзей. Заахвочваннямі фонду адзначаны пераможцы міжнародных і рэспубліканскіх конкурсаў і фестываляў у галіне музычнага, харэаграфічнага, выяўленчага і іншых відаў мастацтваў.

Памяць. Фашысцкая ідэалогія ніколі не павінна адраджацца, падкрэсліў міністр культуры Беларусі Анатоль Маркевіч падчас сустрэчы з кіраўніцтвам, выкладчыкамі і студэнтамі Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Абмяркоўваліся актуальныя праблемы сучаснасці і гістарычныя мінулае: генцыд беларускага народа, нацызм і радыкальны нацыяналізм падчас Вялікай Айчыннай вайны, сучаснае грамадска-палітычнае становішча, роля краіны ў падтрыманні міру і стабільнасці, паведамляе прэс-служба Мінкультуры. У Беларусі страта гістарычнай памяці немагчыма па сутнасці, упэўнены Анатоль Маркевіч, «пакуль жывая памяць аб тым страшным ваенным ліхалецці, пакуль не зарастуць дарогі да мемарыяльных комплексаў і абеліскаў».

Дыялог. У Маладзёжным тэатры эстрады падчас адзнавання дня інфармацыі па тэме генцыду беларускага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны адбыліся адкрыты дыялог, паведамляе БелТА. Дыскусія з удзелам артыстаў Беларускай эстрады стала своеасаблівым стартапам супрацоўніцтва тэатра эстрады і мемарыяльнага комплексу «Хатынь», дырэктар якога кандыдат гістарычных навук Артур Зельскі таксама прысутнічаў на мерапрыемстве. Абмяркоўваліся формы і метады супрацоўніцтва ў пытаннях патрыятычнага і духоўна-маральнага выхавання моладзі праз гістарычную памяць, рэалізацыя сумесных мерапрыемстваў, магчымасці стварэння і рэалізацыі ў 2023 годзе праектаў, прысвечаных 80-й гадавіне трагедыі Хатыні.

Конкурс. Нацыянальная акадэмія навук Беларусі да 1 верасня прымае заяўкі на конкурс творчых работ, прысвечаных Году гістарычнай памяці. Спаборніцтва праводзіцца па намінацыях «Найбольш значныя падзеі ў гісторыі беларускай дзяржаўнасці», «Вялікая Айчынная вайна ў памяці майей сям'і», «Выдатныя асобы беларускай зямлі», «Прыгажосць роднай зямлі», «Песні нашай Радзімы», «Мова майей зямлі (мясцовыя дыялекты, геаграфічныя назвы, асобовыя імёны)», «Культура і побыт беларускага народа». Да ўдзелу запрашаюцца «неаб'якавыя і творчыя людзі, аматары і прафесіяналы, настаўнікі, школьнікі і студэнты, а таксама ўсе жадаючыя, чые работы садзейнічаюць папулярызаванню гістарычных ведаў і дасягненняў сучаснага грамадства, служаць умацаванню нацыянальнага адзінства і грамадскай згоды», адзначаецца на сайце НАН Беларусі.

Моладзь. З 28 сакавіка да 11 красавіка ў Мінску і абласных праходзяць заключныя мерапрыемствы II этапу рэспубліканскага агляду-конкурсу мастацкай творчасці студэнтаў устаноў вышэйшай адукацыі, паведамлілі ў Нацыянальным цэнтры мастацкай творчасці дзяцей і моладзі. Мэта — фарміраванне грамадзянскасці і патрыятызму, паважлівага стаўлення да гісторыка-культурнай спадчыны беларускага народа, садзейнічанне ўкараненню сацыякультурных навацый і падтрымка ініцыятыў, творчае развіццё і самарэалізацыя моладзі. Запланаваны конкурс літаратурнай творчасці студэнтаў «Аўтограф», завочны конкурс «Арт-партал», інтэрактыўны праект «Адукацыя», а таксама агляд-конкурс мастацкіх калектываў, творчых аб'яднанняў студэнтаў і індывідуальных выканаўцаў «АРТ-вакацыі».

Выстаўка. У Вялікім тэатры Беларусі 29 сакавіка пачаўся пераход пачаткам оперы «Свая легенда» дырэктар Музея старажытнабеларускай культуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Барыс Лазука прадставіў выстаўку цудатворных абразоў. Аб'ядноўвае гэтую невялікую, але знакавую выстаўку тое, што на ўсіх сямі абразках прадставлена Маці Божая — нябесная заступніца. «З аднаго боку, абраз — гэта аб'ект хрысціянскай глыбокай пашаны, а з іншага — мастацкі твор. Кожны абраз мае сваю гісторыю, месцамі няпростую, месцамі трагічную, некаторыя з іх былі знойдзены ў такім стане, што праца над тым, каб вярнуць ім першапачатковы выгляд, вясла гадамі», — прыводзіць словы дырэктара музея БелТА.

Агляд афіцыйных падзей ад **Інесы ПЕТРУСЕВІЧ**

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Конкурс новых адкрыццяў Радзімы

Значатку красавіка адкрыўся Рэспубліканскі конкурс «Краіна талентаў», заснавальнікамі якога з'яўляюцца ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі» і выдавецтва «Адукацыя і выхаванне». За канчэнне прызначана на 5 верасня.

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, падтрымліваючы конкурс, абяцае заахвочваць да ўдзелу ў ім як мага больш шырокую школьную аўдыторыю ва ўзросце ад 8 да 14 год.

Мэтаў конкурсу, прысвечанага Году гістарычнай памяці, з'яўляецца выхаванне патрыятызму ў школьнікаў на аснове вывучэння гісторыі і літаратурных традыцый, фарміраванне аб'ектыўнага стаўлення падастаючага пакалення да мінулага нашай краіны, развіццё цікавасці да айчынных літаратуры, далучэнне да інтэлектуальнай і літаратурнай творчасці, а таксама адраджэнне традыцый сямейнага чытання.

Прыём аўтарскіх работ праводзіцца з 1 красавіка да 15 жніўня. Прымаюцца работы ў празаічных жанрах: апавяданне, навіла, мініяцюра, аповесць, эсэ. Намінацыі дазваляць праявіць шырокі палёт фантазіі: «Мая радзіма — Беларусь», «Захапляльныя вандровкі», «Сучасныя казкі», «Па старонках айчынных гісторыяў», «Мая малая радзіма», «Фантастычная будучыня», «Сямейныя традыцыі», «Свет пачуццяў і мрояў», «Памятныя мясціны Беларусі», «Нашы гераічныя продкі», «Год гістарычнай памяці».

Сфарміравана аўтарытэтнае журы з прадстаўнікоў Міністэрства адукацыі, пісьменнікаў, выдаўцоў. Падвыдзены вынікі мяркуецца праявіць падчас Дня беларускага пісьменства. Пасля фіналу будзе складзены зборнік «Краіна талентаў», а найлепшыя творы надрукуюць у часопісах «Рюкзачок», «Рюкзачок. Мир путешествий», «Рюкзачок. Веселый зоопарк», «Вясёлка».

Марыя ЛШЕНЬ

У пошуках маладых крытыкаў

Брэсцкае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі абвясціла другі сезон літаратурнага конкурсу «Малая літаратурная крытыка». Сёлета літаратурныя спаборніцтвы будуць прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння Уладзіміра Калесніка — крытыка, літаратуразнаўца, прафесара, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі імя Якуба Коласа.

праэміі Брэсцкага аблвыканкама імя У. Калесніка. Дарэчы, са спісам твораў, адзначаных гэтай высокай узнагародай, можна пазнаёміцца на сайце Брэсцкай абласной бібліятэкі імя М. Горкага.

Удзельнічаць могуць студэнты 1—5 курсаў вышэйшых навуковых устаноў і літаратары да 35 год.

Ад аднаго аўтара прымаецца адзін артыкул, аб'ём якога не павінен перавышаць 15 000 знакаў. Раней апублікаваныя рэцэнзіі да конкурсу не дапускаюцца. Творы трэба

даслаць да 1 чэрвеня 2022 года на адрас: tatiana.demidovich@gmail.com. У асобным файле павінны быць біяграфія і кантакты.

У склад журы ўвойдуць пісьменнікі Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, журналісты і выкладчыкі. Па выніках конкурсу адбудзецца навукова-практычная канферэнцыя з удзелам маладых крытыкаў, падчас якой будуць названы лаўрэаты і пераможца.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

Да разгляду прымаюцца рэцэнзіі, напісаныя на асобныя мастацкія творы лаўрэатаў літаратурнай

форум

На апошняй старонцы

Пяць насычаных дзён, 13 краін-удзельніц, 295 экспанатаў і больш за 45 тысяч наведвальнікаў — падведзены вынікі XXIX Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу. Урачыстая цырымонія закрыцця маштабнага фестывалю адбылася ў нядзелю на галоўнай сцэне цэнтральнага стэнда «Рака часу Бацькаўшчыны». Мерапрыемства з уручэннем дыпламаў праходзіла пры ўдзеле афіцыйных асоб і рэзідэнтаў выстаўкі.

Па словах намесніка міністра інфармацыі Ігара Бузоўскага, за апошні год у краіне выдадзена і рэалізавана нашмат больш кніг, чым у мінулым і пазамінулым сезонах, у тым ліку выданню на беларускай мове. Рэзюмуючы вынікі кніжнага форуму, Ігар Бузоўскі адзначыў: «У Рэспубліцы Беларусь найбольш запатрабаваны адукацыйныя, навуковыя і дзіцячыя кнігі. Менавіта таму прадукцыі гэтай тэматыкі аддадзена такая ўвага на сёлётай выстаўцы-кірмашы».

Згодна з рашэннем аргкамітэта, Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь узнагароджана дыпламам «За арганізацыю міжнароднай выстаўкі-кірмашу». Ганаровая грамата была ўручана ўпаўнаважанаму прадстаўніку міністэрства Ігару Бузоўскаму.

Старшыня Савета арганізатараў кніжных выставак і кірмашоў, генеральны дырэктар выдавецкага прадпрыемства «Макбел» Дзмітрый Макараў таксама ўзяў

слова, адкрыўшы прысутным некаторыя займальныя факты аб сёлётай кніжным фестывалі. Пасля гэтага асобныя з экспанатаў (выдавецтвы, паліграфамбінаты, установы адукацыі і нават пасольствы) былі

Дзмітрый Макараў падчас узнагароджання.

ўзнагароджаны дыпламамі ўдзельнікаў. Дзмітрый Макараў падзякаваў усім, чые стэнды былі прадставлены на кірмашы, і абвясціў XXIX Мінскую кніжную выстаўку закрытай.

Мікіта ШЧАРБАКОВ
Фота Лізаветы ГОЛАД

анлайн-фармат

Чытанне збліжае

Гомельскае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі актыўна папулярызуе чытанне і мастацкую кнігу не толькі дома, у сваёй краіне, але і за яе межамі.

Днямі гомельскія прэзаікі-прыродазнаўцы Таццяна Майсеева і Андрэй Мацвееў узялі ўдзел у онлайн-месце з назвай «Чытанне, якое збліжае», што адбылося дзякуючы ініцыятыўнай спецыялістаў аддзела абслугоўвання навучэнцаў 1—5 класаў Гомельскай абласной універсальнай бібліятэкі імя У. І. Леніна і дзіцячай бібліятэкі № 156 г. Масквы.

Падчас онлайн-сустрэчы юныя масквічы і іх бацькі здзейснілі віртуальнае падарожжа ў Беларусь, дзякуючы якому таксама даведаліся нямаля цікавага пра другі па велічыні і па колькасці жыхароў горад у нашай рэспубліцы. А потым пісьменнікі прадставілі сумесна напісаныя ім кнігі: «Знаёмыя незнаёмцы», «Дзякуй, Марта», «Ляскоў таямніча сень...», «Пачуць лісціца шамачнае», пазнаёмілі з прыродай, з раслінным і жывёльным светам беларускай зямлі. Літаратары, асноўнай тэмай творчасці якіх з'яўляецца прырода і навакольны свет, адказалі на шматлікія пытанні дапытлівых чытачоў.

Дарэчы, масквічам было цікава адкрыць для сябе беларускіх аўтараў, даведацца, кім, напрыклад, яны хацелі стаць у дзяцінстве. Але асабліва цікаваць у іх выклікалі апавяданні аб звярах, птушках, раслінным свеце палескіх лясоў. А яшчэ беларускія літаратары атрымалі ад дзяцей наказ — склаці новую казанчую гісторыю пра... шышку! У сваю чаргу, складаць гісторыю пра шышку будуць і юныя чытачы ў сталіцы Расіі. Новая цікавая і пазнавальная сустрэча паміж Гомелем і Масквой абавязкова пачнецца з прачытання менавіта гэтых казак.

Уладзімір ГАЎРЫЛОВІЧ

вектар

Беларускія літаратары ў Кітаі

У межах сустрэч на XXIX Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы наведвальнікі змаглі пазнаёміцца з многімі кнігамі, якія так ці інакш звязаны з кітаістykай, кітаязнаўствам. Гэтыя выданні можна было знайсці на розных стэндах — і мінскіх, і маскоўскіх выдавецтваў. Такія сустрэчы можна назваць віртуальным падарожжам у Кітаі, у яго гісторыю і сённяшні дзень.

— Знаёмячыся з такога роду выданнямі, — заўважыў госць выстаўкі Валерый Казакоў, член Саюза пісьменнікаў Беларусі і член Саюза пісьменнікаў Расіі, урадзжэнца Беларусі, які жыве ў Маскве, — адразу ж

прыгадаў, што ў нас маглі б развівацца і іншыя ініцыятывы ў галіне беларуска-кітайскага гуманітарнага супрацоўніцтва. Найперш варты нагадаць беларускаму чытачу, а мо пры магчымасці расказаць і кітайскім сябрам, што лёсы многіх беларускіх літаратараў цесна звязаны з Паднябеснай. Некалькі разоў давялося пабываць у Кітаі і мне. Ведаю, што ў апошнія дзесяцігоддзі пра рэчаіснасць Паднябеснай пісалі нашы землякі — празаік Аляксей Кажадуб, паэт Міхась Шэлехаў. У Кітаі пабывалі беларускі перакладчык Аляксей Чарота, публіцысты Мікалай Літвінаў, Аліна Грышкевіч, Сяргей Гардзюк ды шмат хто яшчэ.

Дарэчы, у Мінску выйшаў зборнік нарысаў беларускіх журналістаў,

прывесчаны нядаўнім вандроўкам у Кітаі. Паднябесную ў розныя гады наведвалі народны пісьменнік Беларусі Янка Брыль, народны паэт Рыгор Барадулін, паэт Анатоль Вяцінскі, празаік Лідзія Арабей... У даўнія дзесяцігоддзі з Кітаем былі звязаны паэт Аркадзь Русецкі (прайшоў з франтавымі сябрамі да Харбіна, Муқдэна), Янка Сваяк (працаваў у Кітаі экспертам Лігі нацыяў па праблемах школы), празаік Іван Скарынкін...

Да гэтых згадак можна дадаць і тое, што ў Кітаі працавалі, прыязджалі ў творчыя і навуковыя камандзіроўкі Дар'я Жукавец, Навум Гальпяровіч, Ірына Шаўлякова, Аляксей Карлюкевіч і шмат хто яшчэ з беларускіх літаратараў.

Сяргей ШЫЧКО

спадчына

Да вытокаў духоўнасці

З 22 да 24 сакавіка ў епархіяльнай бібліятэцы пры Свята-Міхайлаўскім кафедральным саборы г. Ліды праходзіла выстаўка «Да вытокаў духоўнасці і маральнасці праз праваслаўную кнігу». Праект прымеркаваны да значнай падзеі — святкавання 1030-годдзя праваслаўя на беларускай зямлі.

Арганізатарамі выступілі Лідская епархія Беларускага Экзархата Рускай праваслаўнай царквы, дзяржаўная ўстанова культуры «Лідская раённая бібліятэка імя Янкі Купалы» пры падтрымцы аддзелаў адукацыі і культуры Лідскага выканаўчага камітэта.

У экспазіцыі дэманстравалася як старадрукаваная царкоўная літаратура, так і праваслаўныя выданні сучаснай рэдакцыі. Самы ўнікальны экспанат — «Мінея», адна з богаслужбовых кніг, выдадзеная ў 1724 годзе. У наведвальніках з'явілася магчымасць не толькі пабачыць рарытэт, але і дакранацца да яго, пагартаць і адчуць дух таго часу. Не меншай увагі вартыя выданні XIX стагоддзя. Адметнае афармленне: вокладкі некаторых выданняў з дрэва і абіягнутыя скурай, а папера нават сёння пахне ладанам і воскам. Усе прадстаўленыя старадрукі захоўваюцца ў сучасных лідскіх храмах. Некаторыя і па сёння выкарыстоўваюцца падчас богаслужэнняў.

У сучасных кніжных выданнях адлюстраваны шлях беларускай праваслаўнай царквы, гісторыя і лёс яе храмаў і святых. Экспанаваліся жыцці вялікіх беларускіх падзвіжнікаў і святых. Гэтая частка выстаўкі стала своеасаблівай візіткай епархіяльнай бібліятэкі пры Свята-Міхайлаўскім кафедральным саборы. Яе фонд налічвае больш за 2,5 тысячы экзэмпляраў. Чытач можа знайсці літаратуру духоўнай накіраванасці на любы год і ўзрост.

— Праз друкаванае слова чалавек далучаецца да духоўнай мудрасці, — адзначае сакратар Лідскай епархіі, кураатар епархіяльнай бібліятэкі протаіерэй Максім Цыгель. —

круглы стол

Палічкі з дзіцячымі кнігамі

Што сёння чытаюць дзеці? Як задаволіць іх запыт? На што трэба звярнуць увагу тым, хто піша для юных чытачоў? Гэта і многае іншае абмеркавалі ўдзельнікі круглага стала «Чытанне дзіцей: партнёрскі стасункі бібліятэкараў, выдаўцоў і пісьменнікаў», які прайшоў у сценах Дзіцячай бібліятэкі № 8 у рамках Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу. Падобнае мерапрыемства адбылося і летась, таксама падчас літаратурнага свята. Ініцыятыва бібліятэкараў — зрабіць такія сустрэчы традыцыяй.

У пасяджэнні круглага стала ўзялі ўдзел Таццяна Швед, дырэктар Цэнтралізаванай сістэмы дзіцячых бібліятэк Мінска; Вольга Глухоўская, дырэктар «Акадэмічнай кнігі»; Алена Літвіновіч, галоўны рэдактар выдавецтва «Народная асвета»; Алена Жданоўская, загадчыца рэдакцыі мастацка-графічнага афармлення выданняў «Народнай асветы»; Ірына Токарава і Іна Фралова, дзіцячыя пісьменніцы, а таксама супрацоўнікі дзіцячых бібліятэк сталіцы. Мадэратарам выступіла Алена Чарняўская, намеснік дырэктара ЦСДБ.

Навучэнцы 4 класа СШ № 1 г. Ліды на выстаўцы.

Таму асноўная мэта выставачнага праекта — паказаць прыгажосць праваслаўнай кнігі, прывіць цікавасць да чытання. Ніколі не пакідае кнігу і правільна выбіраеце літаратуру, якую бераць у рукі, дзеля якой раскрываецца сваё сэрца.

Працягам выстаўкі сталі сустрэчы духавенства Лідскай епархіі з навучэнцамі дзяржаўных устаноў адукацыі Ліды. Святары кампетэнтна і даступна распавядалі дзецям пра гісторыю праваслаўя на беларускіх землях, пра ролю царквы ў станаўленні і развіцці нашай дзяржавы, неабходнасць захавання памяці пра мінулае сваёй Айчыны, выхаванне беражлівага стаўлення да духоўнай і культурнай спадчыны беларускага народа. Школьнікі змаглі адкрыць для сябе шмат новага і цікавага, а таксама атрымаць адказы на хвалюючыя пытанні.

Дар'я МАРЦІНКЕВІЧ, фота аўтара

і Микола Чарняўскага («Народная асвета»). Вольга Глухоўская падкрэсла, што нездарма большасць вітрын крэмы прысвечана дзіцячым кнігам.

Між тым «Народная асвета» прадставіла свае бестселеры і навінкі. Сярод першых — выданні серыі «Казкі для вундэркіндаў», «Замежная класіка — дзецям», «Шафа». Зусім нядаўна з'явілася серыя «Падарожжы» для самых маленькіх, якая расказвае пра розныя краіны свету. Выдавецтва даўно супрацоўнічае і плануе далейшую сумесную дзейнасць з Ірынай Токаравай. Найбольш запатрабаваныя творы пісьменніцы апошняга часу, якія з'явіліся ў выдавецтве, — «Гадзіннік, або Цім у Старажытным Егіпце» і «Прыгоды сышчыка Хомса і доктара Сладсана».

Між тым расказалі ў бібліятэцы і пра свае праекты апошняга часу. Сярод іх — акцыя буклукі дзіцячых кніг беларускіх пісьменнікаў. На ініцыятыву адгукнулася амаль 200 удзельнікаў, у тым ліку з Расіі і Казахстану. Напрыканцы сустрэчы вялася гутарка аб дзейнасці літаратурных гурткоў на базе Цэнтралізаванай сістэмы дзіцячых бібліятэк Мінска. Некаторыя ўдзельнікі нядаўна выдалі свае першыя творы.

Яўгенія ШЫЦЬКА

«ЛІМ»-люстэрка

Дырэктару Нацыянальнага мастацкага музея Кітая У Вэйшаню ўручаны медаль Францыска Скарыны. Як інфармуе БелТА, урачыстая цырымонія ўзнагароджання адбылася ў Пасольстве Беларусі. Творца ўдасцены дзяржаўнай ўзнагароды ў адпаведнасці з указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі за значны асабісты ўклад ва ўмацаванне і развіццё міжнародных культурных сувязей. У пастаяннай экспазіцыі Нацыянальнага мастацкага музея нашай краіны прадстаўлена скульптурная кампазіцыя У Вэйшаня «У пошуках мудрасці: размова Канфуцыя і Лаа-цзы пра Даа». Аварэальныя работы майстра з краявідамі Мірскага замка захоўваюцца ў калекцыях НММ і замкавага комплексу «Мір». У Другім Пекінскім інстытуце замежных моў адкрыты помнік беларускаму паэту Янку Купалу, створаны У Вэйшанем

Дакументальны фільм Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм» «Дачка Прыпяці» ўзяў удзел у I Міжнародным жаночым кінафестывалі ў Оперным тэатры Дамаска. Фільм Ігара Бышнёва расказвае пра лёс жанчыны пажылога ўзросту, якая жыве каля вялікай палескай ракі Прыпяць. «Шмат выпрабаванняў выпала на яе долю. Самае важнае для жанчыны само жыццё. Яна павінна яго абараняць, умацоўваць, усяляць веру. Мы чуюм яе ціхі голас, спевы і чытанне малітвы на роднай беларускай мове. Бачым яе слёзы і веру ў жыццё, веру ў прадаўжэнне роду», — цытуе БелТА словы стваральнікаў карціны. Сцэнарысты стужкі — Юрый Ігруша, Ігар Бышнёў, апэратары — Ігар Бышнёў і Павел Зубрыцкі. Між тым на кінафестывалі дэманстраваліся работы з 11 краін: Беларусі, Сірыі, Аргенціны, Венесуэлы, Індыі, Інданезіі, Палесціны, Пакістану, Філіпін, Чылі і Паўднёва-Афрыканскай Рэспублікі. Мерапрыемства было прымеркавана да Месяца жаночай гісторыі пад слоганам #Womenmakechanges.

Спектакль «Вій» Палескага драматычнага тэатра стаў удадальнікам «Залатога маскі» — галоўнага прызга Міжнароднага маладзёжнага тэатральнага форуму «M@rt.Кантакт» у Магілёве, паведанама Беларускага экспертнага савета таксама прысудзіў спецыяльныя дыпломы. Адзін з іх — артысту Тэатра-студыі кінаакцёру Уладзіміру Мішчанчуку за аднаснасць традыцыям псіхалагічнага тэатра, а таксама ўнікальнае ўвабсленне вобразу дырэктара Мілера ў спектаклі «Фальшывая нота». Другі — спектаклю «Варшаўская мелодыя» Новага драматычнага тэатра за дакладнасць раскрыцця драматычных вобразаў і выразнае рэжысёрскае рашэнне. Прыз сімпатый глядачоў прысуджаны спектаклю «Князьня на Мэры» тэатра «ТрыТфарм». Найлепшы спектакль форуму, паводле версіі маладзёжнага журы, — «Варшаўская мелодыя».

Беларускі рэжысёр, мастацкі кіраўнік Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага Сяргей Кавальчык выпускае спектакль у Маскве. Прэм'ера музычнай казкі «Па шчупаковай волі» пройдзе на сцэне Маскоўскага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра «Руская песня», мастацкі кіраўнік якога — народная артыстка Расіі Надзея Бабкіна. «Для мяне як для рэжысёра вялікае шчасце — паправацца з такім выкапрафесійным калектывам, — адзначае Сяргей Кавальчык. — Атрымліваў асалоду ад святла, гуку, усіх тэхнічных магчымасцей гэтай пляцоўкі, надзвычайных артыстаў трупы. Па-мойму, у нас атрымалася сапраўднае тэатральнае свята. Не ўпершыню звяртаюся да гэтага матэрыялу, але бачу, што маскоўская версія ямаў лепшая». У спектаклі заняты артысты тэатра: ансамблі «Расіяне», «Славяне», фолк-гурт «Пасля 11», балет «Жывая планета», гаворыцца ў матэрыяле «СБ. Беларусь сегодня».

Амерыканская акадэмія кінамастацтваў аб'явіла імяны новых удадальнікаў «Оскар». Найлепшым фільмам назвалі музычную драму «CODA» пастаноўшчыка Шан Хейдар. Найлепшым рэжысёрам стала Джэйн Кэмпіён («Сіла сабакі»). Статуэткі таксама забралі акцёры Джэсіка Чэстэйн («Вочы Тэмі Фэй») і Уіл Сміт («Кароль Рычард»). За ролі другога плана ўзнагароду атрымалі Арыяна Дэбос («Вест-сайдская гісторыя») і Трой Кауэр («CODA»). Фільм «Дзюна» Дэні Вільнёва перамог у некалькіх намінацыях, якія тычацца візуальных эфектаў, мантажу, саўндтрэка і гукі. Стужка стала таксама найлепшай работай мастака-пастаноўшчыка. Найлепшым замежным мастацкім фільмам журы палічыла карціну «Сядзь за руль май машыны» японскага рэжысёра Русукэ Хамагуці.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Шчодрья ўсходы руні

Час сказаць слова і пра Алеся Жука. Праўда, і дагэтуль прамаўляю пра яго неаднойчы, рэзэнзуючы тую ці іншую кнігу, пачынаючы з першай «Асеннія халады». Аднак цяпер выпадак асаблівы: Алеся Аляксандравічу 75 гадоў. Хоць у коле сямейнікаў і сяброў, відаць, адзначыў гэты юбілей раней. Ва ўсіх энцыклапедыях і даведніках свярджаецца, што нарадзіўся ён 1 красавіка 1947 года, а ў сапраўднасці гэта не так. Адказ трэба шукаць у яго аўтабіяграфіі «Кожнаму сваё поле». Адбылося гэта «зімой, 23 лютага 1947 года, у самую пару мяцеліц. Маці праз гады жартам папракала бацьку, што выкуліў яе ў гурбу, пакуль вёз да Грэскай бальніцы. Відаць, тыя мяцеліцы былі вінаваты і ў тым, што ў метрыцы дата майго нараджэння стаіць 1 красавіка, а месца нараджэння — вёска Грэск. Ці не той дзень, калі радасны бацька ўсё ж дабраўся да ЗАГСа былога Грэскага раёна былой Бабруйскай вобласці, каб дакументальна ўзаконіць сынава з'яўленне на свет».

І не ў Грэску нарадзіўся Алеся Жук, а ў вёсцы Клешаў, што за нейкіх дзесяць кіламетраў ад колішняга раённага цэнтра. Ды ўсё адно гэта Слуцчына. Як і вёска Дзюдзева, дзе скончыў сярэднюю школу. Маяком яна стала ў 1973 годзе. Толькі пасля таго, калі крыж быў пастаўлены ўжо і на некаторых паселішчах з больш мілагучнымі назвамі. Жыхары праціліві. Яшчэ больш дзіўна, што школа называлася... Дзюдзеўскай.

Ды што та я назва, калі з яе выпускнікоў выгадаваліся такі пісьменнік, якому многія літаратары могуць пазайздросціць. Канешне, нямала значыць і тое, што адзначаны прэміямі Ленінскага камсамола Беларусі, Літаратурнай імя Івана Мележа, Дзяржаўнай прэміяй Рэспублікі Беларусь. Аднак усё ж розныя званні — гэта ў асноўным для «параднасці». Важней творчыя набыткі. Алеся Жук жа сярод слухакоў — адзін з першых, хоць у шэрагах іх многія майстры слова, якія з'яўляюцца гонарам беларускай літаратуры. Найперш Кузьма Чорны. Алеся Аляксандравіч, несумненна, у той кагорце, што блізка да яго.

Сваю літаратурную дзялянку пачаў абжываць на старонках слухай газет «Шлях Ільчы», цяперашняга «Слуцкага краю». За пяро ўзяўся рана, яшчэ школьнікам. То былі звычайныя допісы. Першую навелу «Яны жывуць...» раёнка змясціла толькі ў чэрвені 1965 года, акурат пасля атрымання ім атэстата сталася. Аднак як празаік дэбютаваў усё ж раней. Часопіс «Неман» («Неманам» ён стаў значна пазней) у трэцім нумары таго ж 1965 года апублікаваў ажно чатыры яго навелы.

Хвосцік здзівіцца: «Няўжо супрацоўнікі рэдакцыі пераклалі творы невядомага аўтара, калі стала і масцітых рускамоўных?» Але тады Алеся Жук пісаў па-руску. Рускамоўнай была і навела, змешчаная ў «Шляху Ільчы». «Чаму?» — паўтару ўслед за Зіновіем Прыгодзічам, аўтарам уступнага артыкула «Ад праўды быту — да праўды жыцця» да двухтомніка выбраных твораў Алеся Аляксандравіча (1993, 1994). І яго словамі адкажу: «Хутчэй за ўсё гэта адбылося пад моцным уплывам А. Пушкіна, М. Лермантава, Л. Талстога, А. Чэхава, кніжкі якіх ён чытаў тады запоем. Любоў жа да роднага слова жыла ў сэрцы неўсвядомлена, але арганічна і неаддзельна ад самога сябе. Патрэбна быў нейкі знешні штуршок, каб адкрыліся вочы на той неацэнны скарб, якім валодаў».

Гэтым штуршком, што па-сапраўднаму адкрыў яму вочы на хараво старонку роднай стала паступленне на аддзяленне беларускай мовы і літаратуры філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Я вучыўся курсам вышэй, у інтэрнаце не жыў. Таму пазнаёмлілі мя злучна пазней. Калі пасля раённых і армейскіх «блуканняў» уладкаваўся на працу ў «ЛіМ». Студэнтам жа адкрыў яго для сябе як маладога пісьменніка, які друкаваўся часта, куды часцей, чым іншыя аўтары, хто таксама толькі ўваходзіў у літаратуру. Найбольш уразіла апавяданне «Сок манга», галоўная геранія якога Людка паўстае самім усабленнем чысціні, цнатлівасці.

Першую кнігу «Асеннія халады» Алеся Жук выдаў у 1972 годзе. «Першыне» не застаўся незаўважаным крытыкай. Асабліва яго парадавалі водгукі знакамітых

аўтараў. У прыватнасці, Янка Брыль быў упэўнены, што з Алесем Жуком беларуская літаратура можа звязаць свае найлепшыя спадзяванні. Але асабліва высока ацаніў «Асеннія халады» Міхась Стральцоў.

Ужо загаловак рэцэнзіі «Рунь халадоў не баіцца» арыгінальны. Як вядома, «Рунь» — назва першай кнігі Максіма Гарэцкага. Міхась Лявонавіч невыпадкова параўноўваў маладога, у нечым нявыпытнага аўтара з гэтакім жа на час свайго дэбюту класікам беларускай літаратуры. А які даверлівы, з самога пачатку ўжо, тон гаворкі: «Як гэта ўсё-такі добра, калі пра першую кніжку маладога аўтара можна без паблажлівых добрызчліваасці, без прабачлівых зсылак на маладосць сказаць адным словам: таленавіта...»

Завяршэнне разгляду кнігі было талое, якога не кожны з маладых аўтараў можа дачакацца: «Несумненна, што ў літаратуру прыйшоў новы таленавіты празаік. Мне падабаецца, што першая кніжка А. Жука называецца без прэтэнзіі на рамантычную двухсэнсоўнасць, калі абгрываецца вясновы сезон з першымі праталінамі, росамі, майскаю просінню і г. д., а названа па-мужчынску проста і стала: «Асеннія халады». Рунь халадоў не баіцца».

Міхась Стральцоў спасціг галоўнае ў творчасці Алеся Жука — і не толькі яшчэ маладога пісьменніка, але і сённяшняга сталага, аўтара многіх кніг: «добра валодае

Фота Кастуся Дробова.

Алеся Жук.

жывыя людзі, такія, якія жывуць поруч з намі і гэтак сама, як і мы. Не толькі на працу ходзяць, але і любяць, ненавідзяць. Шмат у чым памыляюцца, аднак на памылках не заўсёды вучацца. Нярэдка наступаюць на адны і тыя ж граблі. Ды і каб жа толькі аднойчы! А яшчэ ім хочацца звычайнага чалавечага шчасця, а яно не кожнаму даецца, а да некаторых прыходзіць запознена.

Так сталася і з галоўным героем апавесці «Праклятая любоў» Янам Кулішом. У больш чым сталым узросце прыйшоў да высновы, да якой іншыя прыходзяць куды раней, таму ў іх жыцці і памылка меней: «Аказваецца, шчасце не заробіць. Шчасце быццам ад Бога: альбо ўдаецца, альбо не. Гэта як каму пашануе». Пакахаў Кулеш значна маладзейшую за сябе жанчынчу... Запозненае каханне прынесла не толькі радасць, але і душэўныя пакуты, духоўна ачысціла, зрабіла лепшым, хоць і да гэтага жыў сумленна і годна. Ды цяпер яго жыццё набыло іншы, больш важкі сэнс.

Няпростыя жыццёвыя скрыжалі ў герояў

інтанацыйна апавядання», «пры ўсёй лірычнасці яго фразы ён рэдка бывае неканкрэтны, бо добра адчувае бытавую дэталі і ўмела крыстаецца дзялою» і г. д. Здавалася б, азначэнні звычайныя, але яны не выпадаковыя, а падгледжаныя пільным даследчыцкім вокам, называюць многае з таго, што складае сутнасць творчай манеры гэтага цікавага, самабытнага празаіка.

Прыхільна былі сустраць і наступныя кнігі Алеся Аляксандравіча. Па ўласным прызнанні яго, «практычна ўсё напісанае перакладлася і выдавалася кнігамі на рускай мове за мяжой, што не абмінала ўвагай не толькі свая, але і маскоўская крытыка, як гаварылася тады, — у цэнтральных выданнях». Працягваючы пісаць апавяданні, паспяхова абжываў і жанр апавесці. У двухтомніку аб'яднаў назвай адной з іх — «Праклятая любоў». Як бы па аналогіі з «Кругамі» Яна Скрыгана, у якога што ні «круг» — апавяданне.

Героі Алеся Жука прывабліваюць тым, што гэта, як і ў Івана Аляксеевіча,

жыццёвых паўстанках, але і іншым даць прыклад. А жыць, па Алесю Жуку, трэба так, каб заўсёды і ўсюды заставацца чалавекам.

Ён паспяхова працягвае мастакоўскія традыцыі не толькі Кузьмы Чорнага, але і Янкі Брыля, Івана Мележа, Міхася Стральцова і іншых знакамітых празаікаў, якія прытрымліваліся традыцыйнай манеры пісьма, застаючыся пры гэтым глыбокімі рэалістамі і псіхологамі. Ім ніколі не перашкаджаў сацыялістычны рэалізм, бо яны пра яго проста не думалі, а пісалі так, як маглі і як хацелі, а яшчэ, што самае галоўнае, як таго вымагаў і дазваляў іх талент.

З апошніх па часе напісання Алесем Жуком твораў мяне асабліва ўразілі яго «Сны пра маці». Чытаў гэтую апавесць спведзь, сынаву спведзь ці лірычны маналог у прозе — справа не ў жанравым вызначэнні, — і за воблікам самага драгога аўтара чалавека паўставалі і іншыя беларускія жанчыны, якія, як і Яўгенія Іванаўна, нягледзячы на жыццёвыя гады і выпрабаванні, не расціраці сваёй чалавечнасці. Заўсёды заставалася апрай у сям'і, хоць перажытае ў вайну не магло забіцца.

З аўтабіяграфіі даведваемся, што «першая бацькава сям'я — жонка і дачка — была расстраляная фашыстамі за бацькаву сувязь з падполлем. Яму выпала прайсці засценкі СД, цудам уратавацца і ваяваць у партызанах. Першы муж маці загінуў на фронце, дачка памерла ў партызанскіх балотах ад тифу ў час блакады». Паколькі ў яго і свой рахунак з вайной, тэма барацьбы з нямецка-фашысцкімі захопнікамі ў творчасці займае значнае месца. А чытаючы «Сны пра маці», мяркую, што не толькі я, але і іншыя прыгадаюць вершы Рыгора Барадуліна пра сваю маці Куліну Андрэўну. Узьвонены: сабраць бы разам сказанае гэтымі выдатнымі творцамі пра матуль пад адной вокладкай — найцікавейшая б кніга атрымалася.

Добра зарэкамендаваў сябе Алеся Жук і ў дэтэктыўным жанры, аб чым засведчылі апавесці «Чорны павой» і «Асабліва небяспечнае». Не абышоўся і без засваення сумежных жанраў. Разам з Аляксеем Дударавым напісаў п'есу «Апошні журавель», па якой тэатр імя Янкі Купалы паставіў спектакль. Ёсць і тэлефільм «Паляванне на Апошняга Жураўля». На мастакоўскаму рахунку Алеся Аляксандравіча — і мастацкі фільм «Палігон», у аснову якога пакладзена яго апавесць «Зоркі над палігонам», што з'явілася пасля службы ў войску лейтэнантам.

Плэнна працуе і ў галіне перакладу, пераўвасобіўшы па-беларуску творы Гаўрыіла Трыпольскага, Юрыя Казакова, Міхайлы Кацюбінскага, Юрыя Трыфанава і іншых пісьменнікаў. Пераклаў «Сабачае сэрца», «Майстар і Маргарыта» Міхаіла Булгакава. Як вядома, ёсць нямаля сведчанніў таго, якія нечаканыя і дзіўныя гісторыі адбываліся з тымі, хто меў дачыненне да апошняга з гэтых твораў. Можна ўсё гэта ўспрымаць выпадковым супадзеннем. Аднак пасля «Майстра і Маргарыты» Алесю Аляксандравічу не пішацца. На «Снах пра маці» як бы апошняю кропку паставіў. Я, чалавек прымхлівы, пацуючы ад яго пра гэта, канчаткова вырашыў для сябе: пражыву і без «Майстра і Маргарыты».

Да месца сказаць і пра тое, што Алеся Жук з 1980 да 1986 года быў галоўным рэдактарам «ЛіМа». Займаў і іншыя адказныя пасады: намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Маладосць», сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Польмя», галоўны рэдактар «Неман», галоўны рэдактар часопіса «Беларусь». Галоўнае ж — быў і ёсць адзін з самых выдатных беларускіх пісьменнікаў.

Алеся МАРЦІНОВІЧ

Гісторыя, адзінства, духоўнасць

Побач з тэматычнымі і спецыяльнымі намінацыямі конкурсы, якія ўжо сталі традыцыйнымі і не мяняліся з году ў год («У лютэрку часу», «ЛІТ-фармат», «Залатыя скрыжалы і пад», «Беларусь упершыню — «Адзінства» і «Беларусь памятае». І ў іх назвах, і ў змесце кніг, узнагароджаных дыпламамі пераможцаў і памятнымі знакамі, адбілася цікавасць грамадства да айнаўнай гісторыі і жаданне глыбей пранікнуць у духоўныя складнікі нацыянальнай ідэалогіі. Сярод гэтых праектаў — кнігі Уладзіміра Ліхадзеда «17 верасня. Дзень народнага адзінства» (Выдавецкі дом «Звязда») і «Беларусь у палымі 1941 года: да 80-годдзя пачатку Вялікай Айчыннай вайны» (выдавецтва «Беларуская навука»), а таксама выданні, што пабачылі свет у выдавецтве «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі»: «Яны былі першымі. Дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР першага склікання»; «Глыбокае гета. Яны перамаглі смерць».

Вынікі спаборніцтва ў адной з найкавалейшых намінацый — «Мастэрства» — уразілі. Найлепшым ілюстратарам кнігі з тых, што летас пабачылі свет, прызнана мастачка Лізавета Пастушанка за афармленне казак народаў Паднябеснай — «Жоўты Бусел» (выдавецтва «Народная асвета»), а найлепшым дызайнерам названы малады мастак з выдавецтва «Мастацкая літаратура» Міхаіл Дайлідаў за афармленне кніг серыі «Народная бібліятэка».

Галоўная інтрыга — якое ж выданне прызнана найлепшым і найважнейшым і з мастацкага, і з паліграфічнага бакоў, і з пункту гледжання выхавання грамадзяніна — была раскрыта толькі ў фінале цырымоніі. Найвышэйшую ўзнагароду, Гран-пры конкурсу — памятны знак-сімвал «Залаты фаліант» і Ганаровы дыплом імя Францыска Скарыны (намінацыя «Трыумф») — старшыня журы, кандыдат мастацтвазнаўства Міхаіл Баразна ўручыў выдавецтву «Адукацыя і выхаванне» і тыпаграфіі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі за кнігу Сяргея Мусіенкі «Гонар ЗА Беларусь».

На хвалі прыўзнятага настрою, эмацыянальным узлёце, выкліканым урачыстасцю мерапрыемства, некаторыя з удзельнікаў конкурсу, прадстаўнікі выдавецтваў, што атрымалі прызы, падзяліліся з карэспандэнтам «ЛіМ» ўражаннямі:

Марыя Лініцкая, спецыяліст па рэдакцыйнай падрыхтоўцы выданняў (выдавецтва «Чатыры чвэрці», узнагарода — дыплом у намінацыі «Арт-кніга» за мастацкі альбом «Вялічаны Губараў») і ў намінацыі «Духоўнасць» за кнігу «Горад у імя сваё ўзвёў...: полацкі князь Барыс Усяславіч — заснавальнік горада Барысава (каля 1054—1128)»: «Мы вельмі рады, што атрымалі

дыплом, бо зрабілі ґрунтоўную работу. Наш калектыў плённа працаваў над стварэннем абедзвюх гэтых кніг, таму мы рады, што плён гэты адбіўся ва ўзнагародах».

Вікторыя Калістратава, дырэктар (выдавецтва «Народная асвета»): «Мы атрымалі чатыры дыпламы. Самы для нас важны — дыплом за падручнікі «Біялогія.

ў намінацыі «Духоўнасць») і адзін з укладальнікаў кнігі «Паводле Лукі Святога Евангелле = The Gospel according to Luke» (Нацыянальная бібліятэка Беларусі, узнагарода ў намінацыі «За ўнёсак у захаванне гісторыка-культурнай спадчыны»): «Меў магчымасць прымаць удзел у розных міжнародных кніжных выстаўках, і Мінска, хаця і не самая пышная, прадстаўленая не самымі вялікімі выдаўцамі свету, але самая цёплая для душы: тут заўжды бачыш шмат сяброў, цудоўных кніг і публікацый. Самае істотнае з таго, што тут адбываецца для аўтара і выдаўца — наладжванне новых стасункаў, дамаўленне пра новыя праекты, што адбылося і сёлета: мы не толькі падводзім вынікі, але і робім пэўныя закіды, каб праз год сустрэцца тут ізноў. Абмяркоўваем новыя ідэі і «прызямляем» іх у выглядзе пэўных дамоўленасцей з выдаўцамі.

Ужо не раз браў удзел у конкурсе і ў якасці тых, хто ўзнагароджае, і ў якасці тых, каго ўзнагароджваюць, таму маю пэўны досвед: кнігі, да якіх меў дачыненне, на працягу дзесяці гадоў атрымлівалі дыпламы. Гэта былі яркія, незвычайныя праекты, і вельмі прыемна, што яны былі ацэнены. З боку грамадства поспех прыходзіць як камерцыйны складнік (калі кніга распрадаецца, значыць, яна знайшла чытача, рабілася не ў пустую). Калі кнігу заўважае прэса — таксама пацвярджае пэўнага дасягнення. Але калі кнігу ўзнагароджваюць на конкурсе такога ўзроўню, то гэта прызнанне з боку самых лепшых экспертаў краіны: мастацтвазнаўцаў, кнігазнаўцаў, друкераў, бібліятэкараў, экспертаў, якія маюць найбагацейшы досвед ва ўспрыняцці кніжных прадуктаў. Не праз кідку назву ці актуальную тэматыку, а праз комплекс розных крытэрыяў...

Кніга, якую ўзнагародзілі, стала адной з апошніх у выдавецтва «Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі». Вельмі ўдзячны выдавецтву, што яны здолелі завяршыць гэты праект на годным паліграфічным узроўні. Яны зрабілі цудоўны матэрыял даступным для шырокай публікі: ілюстрацыі, якія збіраў дзесяцігоддзі і гэсты, што пісаліся па начах, паўсталі ў выглядзе цудоўна аформленага мастацкага выдання.

Другое выданне, якое атрымала дыплом — гэта факсімільнае ўзнаўленне самага першага перакладу біблейскай кнігі на сучасную беларускую мову. І не проста факсімільнае ўзнаўленне — маленькая, сціпая кніжачка — мастацкі праект, які ўключае і даследаванне на дзвюх мовах, прыведзенае гэтак перакладаў... Яго зрабіў берасцейскі царкоўны і грамадскі дзеяч Лукаш Дзекуць-Малеі 96 гадоў таму. У адзіным экзэмпляры праца гэтая захоўваецца ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Над асэнсаваннем мастацкага вобраза разам з мастаком і навукоўцамі, брэсцкімі калегамі працавалі некалькі месяцаў — абмяркоўвалі, як можна яго ўвасобіць...»

Марыя ЯРАШЭВІЧ

Каліж Кастуся Дробава.

Кнігі Выдавецкага дома «Звязда», адзначаныя журы.

11 клас» (па-беларуску і па-руску) у намінацыі «Падручнік новага стагоддзя», бо спецыялізуемся на выпуску падручнікаў з 1951 года. Вельмі важны для нас і дыплом, намінацыя якога стаіць побач — «Навука і веды» — за духотомнік «Расказы аб раслінах Чырвонай кнігі Рэспублікі Беларусі» і «Расказы пра жывёл Чырвонай кнігі Рэспублікі Беларусі». Два дыпламы мы атрымалі і за літаратурна-мастацкія выданні, за нашу традыцыйную ўжо з 2016 года серыю прыгодніцкай літаратуры для дзяцей (намінацыя «Разам з кнігай мы расцём»). Кніга «Крыніца, альбо Дзівосныя пераўтварэнні Ціма на ферме» В. Токарава — пра хлопчыка, які трапіла ў розныя краіны і месцы: Японію, Ірэндыю; нават на ферму — і з ім адбываюцца ўсялякія дзівосы: Цім і яго сябрук ператвараюцца і ў чыялёў, і ў коней, і ў парсючок. Гэтак аўтар паказвае, як сабе пачувае жывёла. А таксама за кнігу «З легендаў і міфаў. Герой славянскай міфалогіі» В. Кажуры, дзе распавядаецца, якім багам пакланяліся нашы продкі ў дахрысціянскую эпоху. Мы рады, што гэтак выданне спатрэбіцца для ўрокаў па беларускай літаратуры».

Алесь Суша, аўтар выдання «Беларускі буквар у нацыянальнай і сусветнай прасторы» (выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі», узнагарода

пэўнага дасягнення).

на сучасную беларускую мову. І не проста факсімільнае ўзнаўленне — маленькая, сціпая кніжачка — мастацкі праект, які ўключае і даследаванне на дзвюх мовах, прыведзенае гэтак перакладаў... Яго зрабіў берасцейскі царкоўны і грамадскі дзеяч Лукаш Дзекуць-Малеі 96 гадоў таму. У адзіным экзэмпляры праца гэтая захоўваецца ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Над асэнсаваннем мастацкага вобраза разам з мастаком і навукоўцамі, брэсцкімі калегамі працавалі некалькі месяцаў — абмяркоўвалі, як можна яго ўвасобіць...»

пэўнага дасягнення).

Закаханы скідзень... ды іншыя цуды

У рамках XXIX Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу 26 сакавіка прайшоў фінал другога літаратурнага стартапа **LiUP** — маштабнага кніжнага конкурсу, заснаванага Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Па выніках мерапрыемства кампетэнтным журы ў складзе дырэктараў вядучых дзяржаўных выдавецтваў («Звязда», «Мастацкая літаратура», «Народная асвета» і «Беларусь») былі абвешчаны пераможцы, чые задумы атрымаюць кніжны ўвасабленні.

Гэткі літаратурны тэндар праходзіў у межах міжнароднай выстаўкі другі раз запар. Асноўнымі ж мэтамі кніжнага конкурсу з'яўляюцца пошук, падтрымка і праасоўванне таленавітых твораў, якія ў гэты час шукаюць свайго чытача. На коне — права выдання тысячым тыражом у адным з буйных выдавецтваў. Акцэнт, натуральна, робіцца на пачаткоўцах, аднак у спаборніцтве бяруць удзел не толькі малавядомыя аўтары, але і вопытныя пісьменнікі сталага пакалення, за чымі плячымся нярэдка не адзін дзясяткак выданняў.

Адсутнасць узроставага цензу — адна з галоўных асаблівасцей літаратурнага стартапа. Так, сярод фіналістаў сёлета

конкурсу можна было ўбачыць і дзесяцігадовую паэтэсу з Гродна Вікторыю Смолку, і, напрыклад, Міхаіла Пазнякова, лаўрэата 11 літаратурных прэмій, старшыню Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, які прадставіў праект новага празічнага зборніка пад назвай «Голас». Прапанаваная кніга складаецца з твораў розных гадоў, апублікаваных у перыядычны і калектыўных зборніках па ўсім свеце.

Аўтары спаборнічалі ў пяці намінацыях: «Паэзія», «Проза», «Дзіцячая літаратура», «Літаратура для падлеткаў» і «Нон-фікшн». З моманту абвешчання прыёму работ 22 лютага і да яго завяршэння 2 сакавіка арганізатары атрымалі больш ад 200 заявак аб удзеле ў праекце. Па выніках папярэдняга адбору было вылучана 12 найбольш перспектывных работ. Уласна, іх і прадставілі ўдзельнікі на цэнтральным стэндзе XXIX кніжнай выстаўкі-кірмашу. Прэзентацыі праходзілі ў фармаце пітчу, на якім аўтары павінны былі «прадаць» ідэі сваіх кніжных праектаў.

Каб зацікавіць выдаўцоў у супрацоўніцтве, а разам з тым, магчыма, знайсці будучых чытачоў (нездарма ж мерапрыемства праходзіла на галоўнай сцэне наўпрост пасярод выстаўкі), удзельнікам давалася выклікаць напоўніцу і прадманстраваць усе свае бізнес-здольнасці. Некаторыя падрыхтавалі камп'ютарныя

Фота Кастуся Дробава.

Марына Петрушкевіч.

прэзентацыі і слайд-шоу, асобныя прыйшлі ўжо з гатовымі (нават ілюстраванымі) макетамі кніг і сям'я Любчанка, напрыклад, увогуле прывезла на выстаўку музычны нумар. Словам, барацьба разгарнулася гарача.

Перад журы паўстаў дужа складаны выбар: надзвычай раўнасільнымі аказаліся прэзентацыі аўтараў. У выніку з 12 фіналістаў права на выданне ўласнай

кнігі тыражом у 1000 экзэмпляраў атрымалі ажно 11 чалавек! Пераможцам былі ўручаны сертыфікаты, якія паслужаць своеасаблівым пацвярджэннем заключанай паміж выдаўцамі і літаратарамі дамоўленасці аб супрацы.

Што ж, падсумоўем... Выдавецтва «Мастацкая літаратура» ўзяло на сябе абавязальнасць надрукаваць фантастычную аповесць Вікторыі Карась «Закаханы скідзень» аб каханні дзюўчыні-пярэваратня і звычайнага хлопца, а таксама цалкам скончаную і ілюстраваную павучальную казку Алесі Прыходзькі «Хлопчик и друг его Нюня». Пад графам выдавецтва «Звязда» свет пабачыць зборнік Міхаіла Пазнякова «Голас», казкі Вікторыі Карась, гісторыя Марыны Петрушкевіч аб дамавіку Сене і вершы дзесяцігадовай Вікторыі Смолкі.

«Народная асвета» ў сваю чаргу абрала апавяданні Алены Курэк (Любчанкі), новую прозу паціцласніцы Вікторыі Паўлюк і падручнік для дзяцей з асаблівасцямі інтэлектуальнага развіцця «Весёлыя задкі» настаўніка-дэфектолага Ірыны Бароўскай. Выдавецтва «Беларусь» возьмецца за кнігу п'ятнаціцігадовага Лыі Набздорава «Трэйдынг і іншыя цуды» аб мастацтве зарабляць грошы на зменах курса і прозу Наталлі Адарчанкі, вопытнай вэб-пісьменніцы.

Мікіта ШЧАРБАКОВ

Феномен сусветнага балета

У нядзелю на галоўнай сцэне ХХІХ Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу адбылася прэзентацыя новай кнігі Выдавецкага дома «Звязда» — «Феномен Валянціна Елізар'ева». Багата ілюстраванае выданне, прысвечанае жыццю і творчасці легендарнага балетмайстра і харэографа, мастацкага кіраўніка Вялікага тэатра Беларусі, было прадстаўлена публіцы ў Міжнародны дзень тэатра. Присутныя мелі магчымасць задаць пытанні аўтару і галоўнаму герою.

Валянцін Мікалаевіч Елізар'еў нарадзіўся 30 кастрычніка 1947 года ў Баку. Азы творчай прафесіі будучы заслужаны харэограф спасцігаў у Ленінградскім акадэмічным харэаграфічным вучылішчы імя А. Я. Ваганавай. Вучылішча скончыў у 1967 годзе, а ў 1973-м — і балетмайстарскае аддзяленне Ленінградскай дзяржаўнай кансерваторыі імя М. А. Рымскага-Корсакава. Падчас навучання малады творца кіраваў студыяй танца Ленінградскага дзяржаўнага ўніверсітэта. Пасля заканчэння ўстановы адукацыі стаў (у 26 гадоў!) галоўным балетмайстрам Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі.

Падчас прэзентацыі.

Першай пастаноўкай майстра на сцэне беларускага тэатра стала «Кармэн-сюіта» 1974 года на музыку Жоржа Бізе (аркестроўка Радзёна Шчадрына).

Спектакль і сёння ўваходзіць у тэатральны рэпертуар, ён быў адноўлены самім Валянцінам Елізар'евым у 2019 годзе. У 1982-м, будучы ўжо вядомым рэжысёрам балета, па стыпендыі ЮНЕСКА творца трапіў на стажыроўку ў Парыж. Пазней, у пачатку 1990-х, ён стаў на чале балетнай трупы Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Рэспублікі Беларусь.

Акурат на канец 1980-х — пачатак 1990-х прыйшла самая большая слава мэтра. У гэты час народнымі артыстам СССР Валянцінам Елізар'евым (званне атрымаў у 1985 годзе) на беларускай сцэне пастаўлены «Лебядзінае возера» паводле Пятра Чайкоўскага (1985) і «Рама і Джульета» паводле Сяргея Пракоф'ева (1988). Гэтыя спектаклі і цяпер можна ўбачыць у афішы. Таксама ў 1995 годзе адбылася прэм'ера балета «Страсці» (другая назва — «Рагнеда») на музыку Андрэя Мдзівані. Праз год за харэаграфію і пастаноўку «Рагнеды» Елізар'еў быў удасцены звання «Найлепшы харэограф года».

Зрэшты, новая кніга Інесы Плескачэўскай, якая, па вялікім рахунку, уяўляе сабой грунтоўны зборнік інтэрв'ю з сябрамі і знаёмымі славутага рэжысёра, расказае вам пра быццё мэтра значна падрабязней і цікавей. Аўтарка мае на мэце сваёй работай засяродзіць увагу чытачоў на малавядомых старонках біяграфіі славутага балетмайстра, чые жыццё і творчасць багатыя на падзеі і супярэчнасці. Як часта бывае ў біяграфіях творцаў, факты збытыя, але ж адно можна сказаць дакладна: Елізар'еў — сапраўдны феномен сусветнага мастацтва.

Адказваючы на пытанні прысутных, Інеса Плескачэўская распавяла, што тэатрам яна цікавіцца ўсё жыццё. Феномен жа Валянціна Елізар'ева, на яе думку, заключаны «ў тым, што ён здолеў стварыць вобраз беларускага балета, які ведаюць і любяць ва ўсім свеце». «Удзячна лёсу, што маэстра пагадзіўся, калі я набралася журналісцкага нахабства і прапанавала зрабіць кнігу аб яго асобе», —

Інеса Плескачэўская і Валянцін Елізар'еў.

дадала журналістка. Са слоў аўтаркі, яе новае даследаванне адрасавана «ўсім тэатралам і, безумоўна, цяперашнему пакаленню танцоўшчыкаў».

За некалькі гадоў працы Інеса Плескачэўская удалося пагутарыць нават з тымі творцамі, якія сёння пераважна вядуць непублічны лад жыцця і звычайна ад камментарыяў адмаўляюцца. Сярод такіх, напрыклад, — легендарны артыст балета Міхаіл Барышнікаў. З ім Валянцін Мікалаевіч дзяліў пакой у інтэрнаце харэаграфічнага вучылішча імя А. Я. Ваганавай. Кампазітар Радзівон Шчадрын, дзеля інтэрв'ю з якім Інеса Плескачэўская адправілася ў Мюнхен, таксама зрабіў выключэнне толькі для журналісткі і Елізар'ева.

Пасля пытанняў прыхільнікаў, якіх на прэзентацыі сабралася шмат, аўтарка кнігі прапанавала публіцы невялікую гульню. Яна зачытвала пытанні аб біяграфіі і творчасці Валянціна Елізар'ева, і за кожны правільны адказ удзельнікі атрымлівалі цукерку. Той, хто за віктарыю назбірае больш цукерак, можа атрымаць білет на балет «Спартак», пастаўлены Валянцінам Мікалаевічам. Гледачы ўзялі актыўны ўдзел у забаве, на мерапрыемстве знайшліся шмат знаўцаў творчасці маэстра. Прэзентацыя скончылася аўтограф-сесіяй.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ
Фота Кастуся ДРОБАВА

Мелодыя Усходу

Папярэдняе выданне — далёка не адзіная новая кніга Выдавецкага дома «Звязда», прадстаўленая на міжнароднай выстаўцы-кірмашы. Другой прыкметнай навінкай стаў зборнік перакладаў на беларускую мову вершаў знакамітага паэта Усходу Амара Хаяма «Выбраныя старонкі». У прэзентацыі, якая праходзіла на галоўнай сцэне 23 сакавіка, узялі ўдзел Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Ісламскай Рэспублікі Іран у Рэспубліцы Беларусь Саід Яры, а таксама дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда» Алесь Карлюкевіч.

Новаабраны старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Алесь Мікалаевіч Карлюкевіч вёў рэй сустрэчы, зладжанай на сцэне акурат насупраць стэнда Ірана. Ён патлумачыў, што ў выданне ўвайшлі пераклады як зробленыя адносна даўно, так і зусім свежыя. Затым для прывітаннага звароту на сцэну падняўся Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Ісламскай Рэспублікі Іран у Рэспубліцы Беларусь Саід Яры. Без непасрэднай і шырокай падтрымкі пасольства выданне магло ўвогуле і не ўбачыць свет.

Прадстаўнік дыпламатычнай місіі выказаў шчырую падзяку выдаўцам і перакладчыкам, чымі намаганнямі ідэя кнігі ўвасобілася ў жыццё. У сваім выступленні пасол распавёў аб ключевым значэнні асобы Амара Хаяма для жыцця сучасных

іранцаў, аб яго каласальным унёску ў гісторыю усходняй і, шырэй, сусветнай літаратуры. Саід Яры адзначыў, што прапанаваны зборнік уяўляе сабой найвялікшае выданне вершаваных чатырохрадкоўяў (рубайі) славянскага паэта на беларускай мове з усіх існуючых на дзёсны момант.

Кніга, такім чынам, стала важным дасягненнем міжкультурных стасункаў двух народаў, чарговым крокам на шляху да збліжэння нашых краін. Дыпламат выказаў здагадку аб тым, што на тэрыторыі Беларусі, бадай, няма больш вядомага персідскага і, адпаведна, іранскага паэта, чым Амар Хаям. Аднак выбітны дзеяч адзначыўся не толькі як таленавіты паэт, але і зрабіў агромністы ўнёсак у развіццё навукі і філасофіі ўсяго ўсходняга рэгіёна, аказаў

значны ўплыў на грамадскае жыццё краіны.

Пасол прыгадаў, як пачыналася праца над зборнікам... Год таму, падчас урачыстага мерапрыемства на выстаўцы «Якуб Колас і Амар Хаям: жыццёвая мудрасць у паэтычным слове» ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа, іранскі бок пабядаў, што ў хуткім часе свет пабачыць зборнік перакладаў усходняга класіка. І вось здзейснілася! Сёння мы маем магчымасць убачыць плён тых намаганняў, нават патрымаць яго ў руках. Аднак, па словах дыпламата, без перакладчыкаў гэтага ніколі не здарылася б...

Як ужо адзначалася, у кнізе змешчаны пераклады розных часоў, у тым ліку найноўшыя, створаныя спецыяльна для зборніка. Значную частку выдання складаюць мастацкія пераўвасабленні неўміручай класікі, ажыццёўленыя шмат гадоў назад народнымі паэтамі Беларусі Рыгорам Барадуліным. Зборнік «Рубайі», укладзены Рыгорам Іванавічам, выйшаў яшчэ ў 1989 годзе. Новыя ж пераклады здзейснены Генадзем Аўла-сенкам, а таксама Віктарам Шніпам, які прысутнічаў на прэзентацыі і, узяўшы слова, падзякаваў пасольству і выдавецкаму

дому за магчымасць працаваць з тэкстамі вялікага паэта.

Мастаком кнігі Амара Хаяма «Выбраныя старонкі» выступіў беларускі творца азербайджанскага паходжання Каміль Камал. Зборнік суправаджаюць больш за 30 вытанчаных графічных работ, якія надаюць чатырохрадкоўям асабліваю высокую якасць і вагу.

Пакуль жа ва ўсіх прысутных была магчымасць азнаёміцца з выданнем.

Падсумоўваючы, скажам, што «Выбраныя старонкі» — далёка не першы перакладны праект у кнігавыдавецкім партфоліа «Звязды». Неўпадкова Пасольства Ірана вырашыла працягнуць супрацоўніцтва з выдавецкім домам:

Падчас свайго выступлення творца — а ён таксама не абмінуў прэзентацыю — заклікаў слухачоў звярнуцца да кнігі, каб самастойна ацаніць яго працу.

у найбліжэйшых планах — зборнікі Хафіза Шыразі, Саідзі на беларускай мове.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ
Фота Кастуся ДРОБАВА

Чым жыву, чым дыхаю

«У жыцці шкадую аб адным: захопленая ў палон жыццёвымі клопатамі, мала, недаравальна мала пісала і гаварыла пра вялікі боль сваёй малой радзімы — лагер смерці «Азарычы». З гэтых слоў пачаўся аповед Вольгі Сакаловай, паэтэсы, у мінулым настаўніцы, цяпер — творчага кіраўніка (з 20-гадовам стажам) народнага клуба паэзіі «Натхненне» пры сталічным Палацы культуры ветэранаў.

З нагоды сустрэчы меркавалі пагаварыць пра кнігу «На споведзі прад лёсам», якую Вольга Сакалова выдала ў 2020 годзе, а атрымалася пра жыццё.

Вольга Міхайлаўна чалавек шчыры, самаахварны ў жыцці і ў творчасці. Родам яна з палескай вёскі Холмы. Ад суразмоўцы даведлася наступнае: у 1966-м вёска ўвайшла ў склад г. п. Азарычы і стала вуліцай імя Зінаіды Самсонавай. Вядомыя сваім трагічным лёсам Азарычы і па сёння не адкрываюць нашчадкаў імені ўсіх ахвяр лагера смерці, у якім фашысты выпрабавалі бактэрыялагічную зброю. Па розных звестках, праз канцлагер прайшлі ад 40 да 50 тысяч чалавек. Каты рабілі аблавы па палескіх балотах, каб асузіць на горшыя пакуты сагнанных з месца мірных жыхароў. Людзей зганялі з навакольных вёсак, везлі з-пад Смаленска і Бранска. Акрамя жанчын, дзяцей, старых, за калымым дротам смерць прынялі і ваеннапалонныя.

З болей распаўяла Вольга Міхайлаўна пра жудасную знаходку — дзіцячы чаравік. У школьныя гады будучая паэтэса з сяброўкамі пайшла збіраць ягады, нарапілі на буйныя і спелыя. І незаўважна апынуліся на «недазволеным» месцы. Там, на купіне, схаваны пад імхом, яе і чакалі маўклівыя сведкі.

Адолеўшы хваляванне, Вольга Міхайлаўна вярнулася да цяжкіх успамінаў. Яна згадала ўлюбёнае месца дзіцячых гульняў, дзе раілася малалетнія насельніцтва Холмы — пасчанья ўзгоркі ўздоўж вёскі і... тры бярозкі пры адным з іх, колішняю перасярогу суседа дзядзькі Рыгора — не трывожыць зямлю каля гэтых дрэўцаў. Тады дзіцячая свядомасць не магла ўспрыняць як належыць словы «надакчлівага» суседа, які нібыта вартаваў загадкавы ўзгорак.

Бо смерць калі і існавала, то была разам з нэндзай-вайной недзе там — далёка-далёка.

Паэней Вольга Міхайлаўна даведлася, што ў брацкай магіле пад тымі бярозкамі засталася навечна санінструктар 667 палка 128 дывізіі Зінка, імя якой стала вядома ўсюму свету дзякуючы радкам Юліі Друнінай. Засталіся пад палескімі вятрамі яшчэ 228 салдат. У кароткіх прасветы цішыні з дапамогай аднаўсёўцаў іх хаваў дзядзька Рыгор. Жорсткія, упартыя баі ў той мясцовасці фактычна працягваліся з лістапада 1943 года да канца чэрвеня 1944 года. Вакol Азарычаў у радыусе 7 кіламетраў пахавана звыш 2 тысяч саветскіх воінаў. Былы настаўнік гісторыі — краязнаўца Уладзімір Лазаравіч Макатроў — прывяціў сваё жыццё да следаванню гэтых падзей.

Здавалася, што ў вах засвяціліся сонечныя зайчыкі, калі суразмоўца згада чыстую, з халоднай да ламаты вадой, раку Вішу. Знітанасць іх лёсаў невыпадковая. Да яе гулівых берагоў, быццам да другой маці, імкнулася ўся яскова малеча. І яе, «пасляваенную», «родная рэчанька» пецціла, адорвала здароўем і радасцю. І пасля, у дарослым жыцці, неаднойчы ашчаслівіла хвілінамі сустрэч, ужо разам з дачушкай, а паэнай і з любай нучкай.

Час праляціў імгненна. Ужо развітваючыся, пісьменніца прыгадала сустрэчы ў рэдакцыі «Вожыка» са светлым чалавечкам Паўлам Саковічам, куды яна са сваім клубам зазірала штотомесці. Менавіта Павел Паўлавіч пасля з'яўлення трэцяй кнігі параіў падаваць дакументы на ўступленне ў саюз. А такі штуршок ёй быў вельмі неабходны! Цудоўную прадмову Анатоля Зэкава да адной са сваіх кніг яна і зараз можа пераказаць слова ў слова. Бо, па перакананні Вольгі Міхайлаўны, ён нібыта зазірнуў у яе душу. Зразумець, што малая радзіма — духоўнае апірышча. Без сваёй Вішы, роднай вёскі, яе, Вольгі Сакаловай, проста няма.

Ужо на прыступках свайго тралейбуса замест развітання з і ўсмешкай запыталася: дык пра што кніжка? Вольга Міхайлаўна толькі махнула рукой. Заняўшы ўтульнае месца каля акна, гартала старонкі дарагога падарунка. Адказ на пытанне, канешне, знайшоўся: ізноў пра жыццё!

Іна ФРАЛОВА

Дзверы ў свет дабрыні

Знаёмства з новымі дзіцячымі літаратурнымі творамі — адкрыццё для чытача і цікавы сумесны занятак для ўсёй сям'і. Вядома, што ад першых гадоў жыцця ў многім залежыць, якім вырасце дзіця, як складзецца яго лёс. І важная роля ў працэсе фарміравання будучай асобы належыць літаратуры, кнізе.

Выдавецтва «Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі», што з лістапада мінулага года ўвайшло ў склад выдавецкай установы «Беларусь», у 2019 годзе распачало займальную серыю дзіцячай літаратуры «Беларускія пісьменнікі і дзеянні». Пабачыла свет больш за дзясятка выданняў. Сярод іх — вершаваныя кнігі Уладзіміра Мазго, прысвечаныя спорту і сяброўству; Міколы Малаўкі — з творамі пра жыццё ў пасляваенныя часы, вучобу, працу і адпачынак; вершы і загадкі Віктара Кажуры...

Ёсць у серыі і некалькі зборнікаў Анатоля Зэкава. Яго кніжачка «Лічба з літарай сяброўць...» прысвечана роднай мове. Пераважная большасць паэтычных твораў у ёй — правільны са школьных падручнікаў у зарыфмаванай форме. Яшчэ два выданні аўтара расказваюць маленькім чытачам пра звыроў — лясных і хатніх. Для большасці сучасных дзяцей свет сваёй жывёлы такі ж дзіўны, як і дзікай. Выйшаў у гэтага аўтара і зборнічак вершаў пра птушак.

У серыі «Беларускія пісьменнікі і дзеянні», вядома ж, не толькі паэзія, але і проза. Казкі Ларысы Спіранскай знаёмяць юных чытачоў з цудоўнай гісторыяй дзіцячай цацкі — заваднога плюшавага зайчыка па мянушцы Гузік. Персаннажы кніжкі «Прыгоды Віруса Шкоды» Анатоля Бутэвіча дапамагаюць здзейсніць цікавае падарожжа ў незвычайнае каралеўства, якое называецца Сусветнае Сцеіва.

Кніжка казак праізака, літаратурнаўца і радыёжурналіста Маргарыты Прохар, што летас выйшла ў гэтай серыі, носіць назву «Камп'ютарныя коткі». Так, каты і коткі — гэтыя ці не самыя папулярныя хвастатыя персаннажы дзіцячых кніг, якія і без таго здольны выклікаць замілаванне і захопленне чытача, — пад вокладкай кнігі не звычайныя, а дасведчаныя ў камп'ютарнай справе! Котка Муся, кот Тодар і іх сябры жывуць у сучасным свеце. Ім бывае сумна ў адзіноце, асабліва калі іх гаспадары хлопчык Віця і яго сяброўка Алёнка некуды сыходзяць, бо коткі хатнія, рэдка бываюць на вуліцы... Таму яны навучыліся карыстацца камп'ютарамі сваіх гаспадароў і нават стварылі ўласную інтэрнэт-сетку «Катавічкі», каб было зручней стасавацца адно з адным.

Маргарыта Прохар, вядомая як аўтар літаратурных праграм Першага нацыянальнага канала Беларускага радыё, выпусціла ўжо не адну кнігу прозы. А гучна заявіла пра себе выданнем «Восень у Вільнюсе» — гэты зборнік апавесцей і апавяданняў выйшаў ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў 2014 годзе. Ён складаецца з шэрагу разнапланавых твораў: і філасофскага апавесці, і жаночых дэтэктыў, і рамантычнага гісторыя, і прыгоды. Крытыкі аднагалосна назвалі апавяданне, якое дало назву зборніку, узорам лірычнай прозы.

Не менш удалым падаецца і пранікнёнае аўтара ў далікатны дзіцячы свет. Апавяданні кнігі «Камп'ютарныя коткі» не толькі цікавыя і разнастайныя: знаёмяць з навакольным светам, выходзяць любоўю да роднага слова, прыроды, працы, да ўсяго ўзвышанага і прыгожага, але і дапамагаюць дзецям не згубіцца ў розных жыццёвых сітуацыях: даюць урок стасункаў з бацькамі і ровеснікамі.

Напоўнены дабрынёй казачны свет, створаны Маргарытай Прохар, настолькі прывабны і захопальны, што не хочацца перагортваць апошнюю старонку кнігі — чакаеш працяг прыгодніцкіх гісторыяў.

Кацярына МАЛЕЙ

Цётка і для рускамоўных — родная Цётка

Усавецкія часы найлепшыя творы беларускіх пісьменнікаў рэгулярна выходзілі ў перакладзе на рускую мову ва ўсесаюзных выдавецтвах. Найчасцей у «Советском писателе», якому адводзілася галоўная роля ў прапагандзе набыткаў нацыянальных літаратураў. Аднак была яшчэ і «Художественная литература», траніці у якую лічылася асабліва ганарова. У ёй выдавалі толькі тых аўтараў, хто ў сябе на Радзіме стаў агульнапрызнаным аўтарытэтам. Ды і то не ўсіх, бо адбор быў асабліва строгі.

Прыгадалася гэта, калі ў сваёй хатняй бібліятэцы напаткаў зялёны томік Цёткі «Избранное». Згубіцца яму сярод шматлікіх кніг было нескладана. Невялікага памеру, нават крыху меншага, чым «Бібліятэка беларускай паэзіі», якую некалі выпускала наша выдавецтва «Мастацкая літаратура». Затое колькі радасці прынеслі! Праўдзівей кажучы, вярнуў тую радасць, якая, думаецца, колісь напаткала не толькі мяне, але і ўсіх, хто набыў яго пасля выхаду ў 1976 годзе. Гэта было 100-годдзе з дня нараджэння Алаізы Пашкевіч, якая, дзякуючы ўдала ўзятаму псеўданіму, для беларусаў, неабыхававых да нацыянальнага адраджэння, сапраўды стала своеасаблівай роднай Цёткай.

Гэты дзень нараджэння яе тады адзначаўся шырока. Дата — круглая, юбіляр — класік нацыянальнай літаратуры. Як бы там ні было, а партыйнае кіраўніцтва паважна ставілася да пісьменнікаў, спрыяла развіццю літаратуры. Многія ўжо ведалі, што ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» запланаваны выхад укладзенага Сцяпанам Александровічам, з яго прадмовы і каментарыямі, аднатомніка Цёткі «Творы». У яго ўвойдуць не толькі вершы, але і апавяданні, нарысы, артыкулы, асобныя лісты.

Нават трыцца артыкулы, у якіх гучыць трывога за лёс беларускай мовы. Ды пільны Галоўліт, што ў такіх выпадках з'яўляўся цензарам, прапусціў іх.

Але мала хто здагадаўся, што кніжка Цёткі падрыхтавана і для выдавецтва «Художественная литература». Таксама складзена Сцяпанам Хусейнічам і з яго прадмовы. Безумоўна, рыхтуючы яе, яму было няпроста. Рускамоўнаму чытачу трэба падаць Цётку так, каб ён атрымаў яе мага больш поўнае ўяўленне аб жыцці і творчасці пісьменніцы. Аб'ём жа будучай кнігі невялікі — усяго 5 улікова-выдавецкіх аркушаў. Неабходна ж

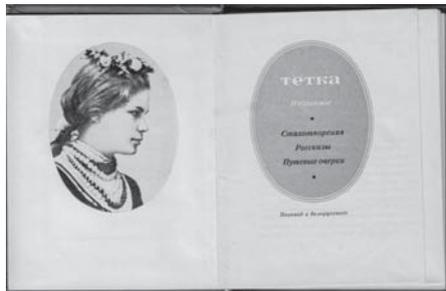
Існавала, аднак, іншая складанасць. Цётка ў крытыцы і літаратурнаўстве найперш успрымалася (часам падобная думка пераважае і цяпер) толькі як паэтэса-рэвалюцыянерка. Несумненна, Сцяпан Хусейнічавіч у ацэнцы яе таксама мусіў прытрымлівацца такога падыходу, таму і прадмова называў «В борьбе за счастье народа». А далей... Здавалася б, спаткаць павінны ісці вершы сацыяльнага зместу. Хутчэй за ўсё, тыя, што ананімна распаўсюджваліся як рэвалюцыйныя агіткі... Усе яны ў томіку, безумоўна, ёсць, без іх жа Цётка ніякая і не Цётка. Але адкрываецца ён вершам «Лета». Тым, што, дзякуючы ўзнакамітым «Песням», набыў шырокае вядомасць ва ўсім Саветскім Саюзе. Праз радкі, у якіх апяваецца дзяўчынка Кася. У перакладзе Марка Шэхцера гэта гучыць так:

... Ну и Кася, ну девчонка!
Как царевна, как богиня,
Как нарцисс или цвет виргиний,
Как лилия на Дунае,
Как фиалочка лесная.

Марк Ананьвіч пераклаў і некаторыя іншыя вершы. Сярод жа тых, хто ўзнавіў творы Цёткі па-руску, і знакаміты аўтары: Мікалай Браўн, Ірыгоры Курань, Самуіл Маршак, Аляксандр Пракоф'еў, Валяцін Карчагін.

Томік «Избранное» Цёткі — не толькі настальгія па тым добрым, якое, нягледзячы на ўсе складанасці, «раныш было». Гэта і спадзяванне, што зноўдуцца на постсаветскай прасторы чытачы, якім трапіцца ў рукі гэтай кніжачка (наклад жа, у параўнанні з сённяшнім часам, завоблачны — ажно 10 тысяч асобнікаў, у вялікіх бібліятэках можа быць), і адкрыць сабе цікавую пісьменніцу.

Еўдакім ДРОМІН

умясціць у яго не толькі вершы, але і апавяданні, публіцыстыку. Праўда, наконт падбору перакладчыкаў асабліва турбавацца не выпадала. Сёе-тое па-руску ўжо было ўзноўлена, у іншых выпадках выдавецкія работнікі самі абяцалі знайсці тых, хто возьмецца за гэта.

Міхась ПАЗНЯКОЎ

Дзіця прагрэсу

Авалодаў камп'ютарам
І асвоіў інтэрнэт,
Маццокаецца ж так крута ён,
Як не чуў ніколі свет.

Пра дом

Так доўга дом той будавалі,
Што я скажу на гэты конт:
Учора толькі што здавалі,
А сёння пачалі рамонт.

Грошы

Адвечна грошы — як вада ці дым.
І болей іх — у кашалку чужым.

Парада

Калі знікаеш за мяжу —
Не пераходзь брыды мяжу,
Бо як надыйдзе час вярнуцца,
То людзі могуць адварнуцца.

Пазіцыя

Як лёгка іншыя мяняюць
Сваю галоўную пазіцыю:
Пасаду цёплую губляюць
І стрымгалоў — у апазіцыю.

Пра «піраміды»

Не егіпціяне — паразіты
Узводзяць сёння «піраміды».
Дапамагае ім аднак
Яшчэ нямала разявак.

Пра рай

Карысна нагадаць для дзівакоў,
Што рай чакаюць ад чужых дзядзькоў:
Яшчэ мае дзяды-аднавяскоўцы
Казалі: «Сыр дармовы — ў мышалоўцы».

Мікола МАЛЯЎКА

Грошы любяць цішыню

Адпускныя і зарплату
Разам атрымаў Змітрок.
Будні дзень, а ў дзядзькі святыя:
Грошай — поўны кашалёк.

Чалавек ён шчыры, просты,
Дык сабраў радню, сяброў.
Гаварылі госці тосты
І жадалі: «Будзь здароў!»

Чым далей, тым шуму болей,
Захмялеўшы, як чмялі,
Весяліліся ў застоллі
І спявалі, і гулі.

Дні праз тры, з пахмелля шэры,
Ён працверазеў, Змітрок,
І вачам сваім не верыць:
Звяў без грошай кашалёк.

супакоіўся: «Гэта ж «зайчыкаў» учора ад электразваркі нахапаўся».

І раптам быццам нейкае азарэнне
найшло на яго. Гатовыя вобразы — святло,
агонь. Паступова на паперу ляглі
няхітрыя радкі:

Таемнасць святла, як таемнасць душы,
Ні на што не зважай, а толькі пішы...
Пішы ты ўранку, пішы і ў дзень,
І слава цябе ніколі не міне...

Ой, як нялёгка даваўся яму першы яго
верш! Як пакутліва падшукваў словы! Як
цяжка знаходзіліся яны! Ды нешта глы-
бока ўнутры, падсвядома падштурхоўва-
ла: «Пішы! У газету пасылай. Звернуць
на цябе ўвагу. Не могуць не заўважыць.
На прафесію сваю «нацискай». Не нейкі
там хлопцік філолаг за пяро ўзяўся, а слесар.
Дадай яшчэ, што на паўстаўкі і электрыкам-зваршчыкам працуеш».

Што напісанае будзе надрукавана,
праўда, пэўнасіці не меў. Аказалася, што
недаацаніў сябе. Мала таго, што твор
з'явіўся ў аўтарытэтанай газеце, дык кры-
тыкі такі вярхал узнялі! Асабліва жанчы-
ны. Захапляліся да ачмурэння. Якіх толькі
эпітэтаў не шкадавалі: «Не проста паэт,
а сапраўдны Боскі дар!» Гэта так натхніла
Цішку Доўбень, што работу кінуў. Верш
за вершам пісаў. Нешта лепш атрымлі-
валася, нешта — горш. Аднак дывідэндзі
ўжо былі забяспечаны. Крытычны рой
гуў яшчэ ў большым захапленні. Асаблі-
ва пасля выхаду яго першай кніжкі. Гэта
ж трэба, каб слесар-зваршчык, а ён аба-
вязкова нагадаў аб прафесіі, такія вы-
датныя творы пісаў.

— Эх, маладосць, маладосць, — уздых-
нуў Цішка Доўбень. — І навошта было
работу кідаць, у горад падавацца, адзмілі
адрывацца, на літаратурныя курсы ў Мас-
кву ехаць. Працаваў бы слесарам... А вер-
шы... Вершы можна і ў вольны час пісаць.

Схіліўся над сталом, каб хоць неж-
сцішыць буркатанне ад голаду, што чула-
ся ў жываце:

Аляксандр БЫКАЎ

Балада пра сабаку

Мілая мая Міёна,
Я ж такі сабака, як і ты.
Толькі ты сады пільнуеш,
А я лажу праз платы ў сады.
Віктар Шніп

Жыў у будцы сабака,
Пільнаваў ён сады.
Давідна небарака
Паглядаў на платы.

Так жыццё і ляцела,
Аніякіх прыгод...
А сабаку карцела —
З ланцуга ды за плот!

Хоць з разбегу
ў калючкі,
У канаву, у бруд —
Дзе лагодныя сучкі,
Дзе уцехі і блуд.

У сабачую спудку
Свой дадаў бы імпэт...
А паблізу, праз вулку,
Жыў знаёмы Паэт.

Ціснуў вершы да рання
І на службе карпеў.
Ды з таго вась станяння
Ён нічога не меў.

Так і нёс праз нягоды
Сум ды беднасць стала.
Толькі ўсё ж асалода
Для Паэта была,

Як у сад, нібы ў госці,
Смела лез праз платы
І казаў: «Ягамосці,
Я ж сабака, як ты!»

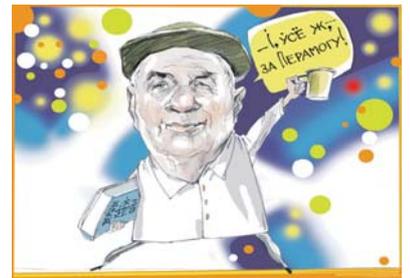
Ліст маладзёну

Быў некалі я ў тваім узросце
І ведаў ўсе хітрыкі яго...

І чарка, што была калісьці горкай,
У рот салодкай роспаччу пльве.

Казімір Камейша

І я быў калісьці
у «хітрым» узросце,
Як нам не сядзіцца
і хочацца ў госці,
Каб там за сталом
без манер і манішак
Культуць з асалодай
сяброўскі кілішак.
Крутым і загадкавым быў я,
ранейшы,
І млелі дзяўчаты
ад вершаў Камейшы.
Цяпер вась з табой падзялюся,
мой дружа:
Хоць слынны паэт,
а жывецца не дужа:
Па скуры гады ўжо сцяяноць,
як пуга,
Не вабяць кабеты —
і з «тэтым» напруга.
Не стала застолляў
са шчырай гаворкай...
Заходзь, маладзён,
ёсць па чарачцы горкай!

Генік ЧУДЗІК

Уратаванне

Гумарэска

Паэт Цішка Доўбень не знаходзіў
сабе месца. «Цэйтнот! Цэйтнот! —
паўтараў ён, бегачоць па кватэры і сма-
лячы цыгарэту за цыгарэтай. — Згары
ўсё прахам!»

Хвалявацца было чаго. У кішэні, як на
тое ліха, ні капейчыны. Маладая жонка
даўно скопа пазірае, а, хоць галавой аб
сцяну біся, не пішацца. «І навошта было
ў літаратуру падавацца? — у Цішкавай
галаве чарговы раз мільгнула думка. —
Усё так добра складвалася. Родная вёска,
сякі-такі агародчык, а галоўнае — работа
па душы».

Успомніўшы сваё нядаўняе мінулае,
Цішка, як той кот, прыгадаўшы пераку-
лены гладыш са смятанай, усміхнуўся.
Жылося, яшчэ як жылося! Работа, праўда,
не надта романтичная была, але слесар на
вёсцы вельмі шмат значыць. Не прапа-
дзеш... Аднаму дапаможаш, другому. Гля-
дзіш — і на чарку ёсць, і на шварку.

Невядома, колькі працягвалася б па-
добная ідылія, калі б пасля чарговай чар-
кі не прыйшла ў галаву дурнота — вер-
шык напісаць. Гэта, аднак, на цяперашні
розум, ён тое сваё памкненне дурнотай
успрымае, а тады думкі роіліся, як пчолы
ў вулі. Прыгадалася, як у школе сачы-
ненні няблага пісаў.

— Сачыненні, сачыненні?! На большае
я здатны, — замармытаў Цішка, слюня-
вачы агрызак алоўка. — Хіба сёння гэта
літаратура? Якая яшчэ паэзія? Жыццё-
васці не стае. Праўда перажытага адсут-
нічае. Другаснасць заядае!

Нібы нейкае свячэнне маланкай прамі-
льгнула перад вачыма. Спалохаўся,
што белая гарачка пачынаецца. Як-нік, а
цэлы месяц беспрабодна піў. Але хутка

— Хоць бы жонка хутчэй вярнулася.
Можа, у каго-небудзь грошай пазы-
чыць. Спрахні такое жыццё. З вершаў
не правывеш. Хоць з голаду памірай.
Ніхто на работу не бярэ. Жонка няшмат
зарабляе.

Чаго добрага, і памёр бы, калі б не зва-
нок. Знячэўку ледзь не перакуліў стол.
Сігануў да дзвярэй, як да выратавальна-
га круга. Толькі калі званок паўтарыўся,
зразумеў, што гэта тэлефон. Аўтаматыч-
на схопіў слухаўку, парывіста крыкнуў
у яе: «Паэт Цішка Доўбень слухае!»

У слухаўцы спачатку памаўчалі, а по-
тым пачуўся нясмелы голас:
— Прабачце, мне не паэт патрэбна,
а слесар-зваршчык Доўбень.

Цішку захацелася паслаць незнаёмца
да д'ябла. Гэта ж трэба, не прызнае ў ім
паэта, але своечасова спыніўся. Стрым-
ляючы злосць, адказаў:

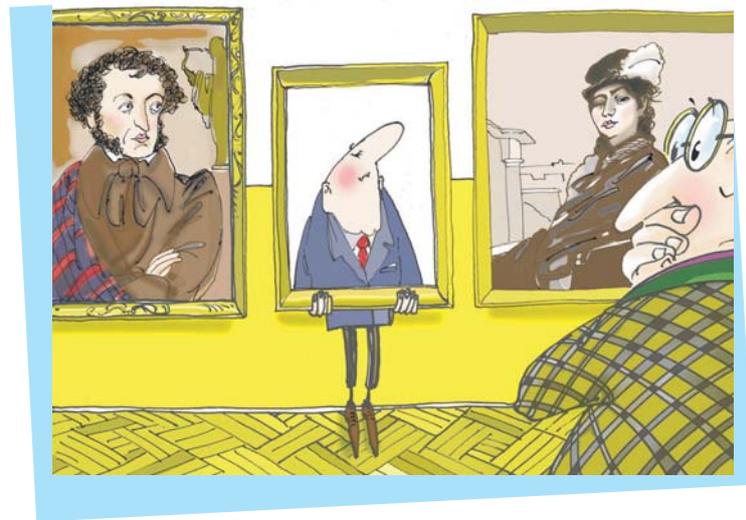
— Я і слухаю. Цяпер паэт, а калісь быў
слесарам-зваршчыкам. — Каб надаць важ-
касці, падкрэсліў: — Прафесійны паэт!

Нешта ў слухаўцы затрашчала, а по-
тым на агаропелага Цішку выліўся дождж
слоў, якія ён разбіраў з цяжкасцю:
— Здароўдзядзькашкіатэлефануэтой-
пляменнікандруша...

Ніякага пляменніка Андрушы Цішка
Доўбень прыпомніць не мог. Толькі гэта
не мела ніякага значэння. Важным было
тое, што пачуў пасля гэтага:

— Яатрымаўкватэруспрасектбудуаіні-
коўдвацацькватэравосемцякуцькраны-
непрацуеінітаз, — радасна тараторылі
на другім канцы дроту.

Не даслухаўшы, прафесійны паэт Доў-
бень пачаў збірацца. Гэта для яго было
ўратаваннем. Як слесар-зваршчык ён цу-
доўна ведаў, чым заканчваецца падоб-
ныя сантэхнічныя работы.

Мікола ПАДАБЕД

Хамут на шыі

Гумарэска

У аграгарадку Калінка цікавая пара жыве. Мусіць, чорт не адны лапці стаптаў, пакуль гэтых маладых людзей у кучу сабраў. Мужа Лявонам завуць, а жонку — Аксанай. Працуе ён механізатарам у мясцовай гаспадарцы, а яна — загагам. Па характары Лявон ціхі і пакорны, а Аксана дык якраз наадварот: відаць, калі нарадзілася, у гарачай вадзе пакупалі, бо такая задзірыстая, імпульсіўная, любіць верхаводзіць. Апошнія слова заўсёды за ёй. Лявонка ведаў жончыну слабасць і таму пабойваўся, стараўся дагадзіць сваёй палавіцы. Скажа яна: «Трэба зрабіць!», ён тут жа: «Не хвалойся, любая, зараз». У такой гармоніі яны і жывуць. Але і на крапіву бывае мороз.

Ведаюць у вёсцы Аксану не толькі яе старанную працаўніцу, клапатлівую маці, але і яе маладзіцу, якая любіць языком малоць: плёткі плесці, «вутку»-небыліцы пусціць, разыграць знаёмых... І ўсё ў яе доўка атрымлівалася. Спачатку аднавяскоўцы верылі, смяяліся, потым пываліся, круцілі пальцам каля скроні і нават пагражалі. Але яна не суніралася — тгнула сваё. Шмат разоў ушчуваў яе і муж:

— Кінь свае дурыкі! Трымай рот на замку. Спярыша думай, а тады давай волю языку. А лепш за ўсё — прыкусі яго. Інакш будучы праблемы. І вількія.

Ды не тут тое было: жонка грозна бліснула вачыма на Лявона і выдыхнула:

— А якія?
— Зацягаюць па судах. Як пляткарку.
— Не строй з сябе дурня! Па-твойму, я пляткарка? Смах ды годзе! Няўжо нельга пажартаваць?
— Можна! Але дурныя жарты пахвалы не варты. Уцяміла?

... Вечарэла. У дзверы ціхенька пастукалі.
— Калі ласка, заходзьце! — азвалася Аксана.

На парозе з'явілася суседка Любоў Чайка і залапала:

— Добры вечар, даражнёчка! Прабач, што патурбавала. Я да Лявона.
— У полі ён: сьюба пачалася. А навошта табе?
— Хацела павіншаваць, — ухмыльнулася тая.
— Калі не сакрэт, а з якой нагоды? — насцярожылася Аксана.
— З нараджэннем сына.
— З нараджэннем сы-на? Ты ачумела? У нас жа толькі дзве дачушкі-школьніцы.

— А цяпер і сыночак-карапузік. Ой, такі слаўненькі, пухленькі, ружовенькі... Знешне — выліты бацька. Як ні круці, а давядзецца замачыць.

— Пабойся Бога! Не выдумляй! Адкуль узяла, што...

— Адкуль? Адкуль? — перадражніла Люба суседку. — Сёння адведвала сваю пляменніцу Таццяну. Ты ж яе добра ведаеш — працуе дырэктарам сельскага клуба. Призналася, што нарадзіла сына-«карапузіка» ад твайго Лявонкі.

— Вой, няўжо гэта праўда? Божа мой, Божа! — ускіпела Аксана. — Ат жа блуднік, сэрцадэ, кабелі няшчасны! Я табе магі ўпраўлю! На парог дома не пушчу!

— Ты, галубка, з катушак зляцела? Не петушыся і не пары гарачку, — астудзіла яе Чайка. — Выганіш з дому — пойдзе да Тані. Тая з радасцю прыме...

— А што рабіць? Ну і сітуацыя!.. Трапіла як рыбка ў нерат: ні ўзад, ні ўперад...

— Чаго раскісла? Не апускай рукі! За сваё шчасце трэба змагацца. Зараз ідзі да пляменніцы і пагавары па душах. Можна, выцганіш сыночка. Тая маладая і дзіцё ёй — што камень на шыі. А ў вас будзе шчаслівая сям'я.

І Лявонку не пацягне ні налева, ні направа.

...Калі Аксана зазірнула ў клуб, там была адна Таня. Убачыўшы госцю, яна ветліва ўсміхнулася і прапанавала прысесці на лаўку.

— Няма часу, — адмакнулася тая і выпаліла: — Танюшка, даражнёчка, дапамажы!..

— А што здарылася?

— Адад сыночка...

— Якога? — вытрашчыла вочы дырэктарка.

— Таго, што нарадзіла ад майго Лявонкі.

— Я нарадзіла сына ад Лявона?! Вай-вай-вай! Ты, Аксана, з глузду з'ехала ці затэмпературыла? Няш нейкую бязглуздіцу. Ці камедню ламаеш — хочаш разыграць... Са мной не жарты — з агнём гуляеш! Ах, бессаромніца! На што намкаеш?! Што я круціла шурвы-муры з тваім каханенькім-родненькім. Выкінь дурное з галавы! Пачую яшчэ — за паклёп у суд падам!.. Пачакай, пачакай!

А можа, табе хто на вуха нашаптаў, а ты паверыла?

— Ага-а-а, — цяжка ўздыхнула Аксана. — Нядаўна прыходзіла твая родная цётка Любоў Мікітаўна. Вось яна і-і-і...

— Цяпер ясьнечка! — заўсміхалася дырэктарка. — Скажы, мілая, а якое сёння чысло?

— І красавіка, — праз слёзы прамяміла Аксана.

— І Дзень смеху! — дадала Таня — Ой, цырк на дроце! Летась ты, Аксана, маю цётку добра падкузьміла, а сёлета — яна цябе. Атрымалася баш на баш. Пагасіла даўжок. І правільна зрабіла. Бо доўг — гэта што хамут на шыі...

Кабечыні абняліся і гучна рассмяіліся.

Букет досціпаў

Уладзімір ЦЯРОХІН

(Пенза, Расія)

Перамены працягваюцца — змен няма.

У апошняй чарцы так часта тонучы.

Лепш плюнь у лостэрка, чым у калодзек.

Баўржан ТАЙШЫБЕКАЎ

(Алматы, Казахстан)

Усе мы нараджаемся анёлачкамі, а паміраем паўшчымі анёламі.

Найлепшая дыета — харчавання так, каб не было патрэбы ні ў якой дыецы.

Самае страшнае — не чалавек у жабрацтве, а жабрацтва ў чалавеку.

Таго, хто спяшаецца, многія абганяюць.

Перакладу на беларускую мову Міхась СЛІВА.

Уладзімір ЦЯРОХІН

(Пенза, Расія)

Пакуль ёсць грошы, змагацца з лішняй вагой дарэмна.

Калі людзі навучацца спаць у інтэрнэце, яны будуць прыходзіць бадзёрымі на работу.

Не заўсёды маўчанне з'яўляецца мудрасцю, часам гэта проста недахоп слоўнікавага запasu.

Алег ДАРАГАНЬ

(Смаленск, Расія)

Калі б ведаў, кім яшчэ буду, мажліва, даўно б ім стаў.

Яго кар'ера заслана дыванамі ў начальства.

На жаль, сакратаўская лысіна зусім не сведчыць аб сакратаўскім інтэлекце.

Аляксандр ПЛЯШЭВІЧ

Жыві ды радуйся

Маналог Міколы Чмяля

Пагляджу — вакол людзі як людзі. Усё ім добра, нікуды не ўмешваюцца. А мне да ўсяго справа. І тое не гэтак, і гэта не так. Псуую сабе і іншым нервы, гузакі набіваю.

Зайшоў у кабінет да дырэктара.
— Рэзерваў, Іван Пятровіч, не скарыстоўваецца, — кажу. — Механізмы прастойваюць, а воз на рабочых мускулах едзе. І адпрацаваная пара ў трубу вылятае. На ацяпленне майстэрні пусціць можна...
— Гаспадарлівы ты чалавек, Чмель, — адказвае дырэктар. — Усё бачыш, усё ведаеш. А я думаю, каму брыгаду дворнікаў даручыць? Прызначайце цябе галоўнай мятлюю.

Вялецеў я і цэха разам з парану на вуліцу. Пакінуў такарны станок, стаў двор падмятаць. Настрою ніякага. А тут, бачу, доктар наш ідзе. Засвярбеў язык.

— Хаджу да вас, хаджу, Мікалай Мікалаевіч, а здароўе не паляпшаецца. Мусіць, у хваробе маёй не разабраліся, не тыя лекі даеце?
— У хваробе разабраўся, а лекі сапраўды не тыя. Вось табе таблеткі. Спадзяюцца, больш да мяне не пойдзеш.

Выпіў я таблеткі і цэлы тыдзень, сапраўды, нікуды з хаты не выйшаў, ніводнай скаргі не занёс — у прыбыральні прасядзеў. Ну, думаю, трапіў бы пад руку доктару... Не ён, а жонка трапіла, на абед прыйшла.

— У іншых жанок амлет пульхны, на ўсю скавараду, а ў цябе худы ды гарбаты, як зебу ў Афрыцы. І аладкі прыгарэлі, чорныя...
Жонка сабрала рэчы, ляснула дзвярыма і пайшла да суседа:

— Мае аладкі Пецю падабаюцца!

Застаўся адзін. Сяджу і думаю: чаму гэта мае справядлівыя скаргі па мне бумерангам б'юць?

— Няправільна жывеш, Чмель. Не на той ноце гудзеш, — заўважыў заўсёды вяслёлі і бесклапотны сусед і падзяліўся сваімі сакрэтамі.

Паспрабаваў я жыць па яго правілах. З бадзёрым настроем пайшоў да дырэктара:

— У горадзе наш завод хваліць. А я ўсім кажу: заслуга нашага кіраўніка. Не галава, а дэпутатская палата. Каб не ён, ляжаў бы завод на баку.

— Ты вось што, Чмель. Заўтра зайдзі ў бухгалтэрыю, а заадно ў аддзел кадрў зазірні.

Назаўтра зайшоў у бухгалтэрыю, а там прэмію мне аднаму па заводзе. А ў аддзеле кадрў чарговы сюрпрыз — загад аб прызначэнні мяне майстрам інструментальнага цэха.

Радасна стала. Па дарозе дадому каля суседавага пад'езда жонку сустраў. Дай, думаю, і яе пахвалю.

— Ведаеш, Галя, а твае аладкі не толькі Пецю, але і мне падабаюцца. Смачнейшых ніколі не ёў.

Вечарам прыходжу з работы, а ў спальні побач з маім яшчэ адзін ложак стаіць, жончыны падушкі на ім ляжаць, а на кухні сама Галя завіхаецца.

Тут і доктара ўспомніў, назаўтра нанёс яму візіт.

— Хачу сказаць, Мікалай Мікалаевіч, вы — вопытны доктар. Ад ваших таблетак мне лепш.

— Паспрабуй гэтыя лекі — наогул добра стане, — і ён падаў мне кілішак.

Выпіў я мікстуры — і так захарашэла, быццам на дэгустацыі він у Масандры пабываў.

Аказваецца, усё проста: не чапайліся да трыбы, не назаліў доктару, не крытыкуй, а хвалі начальства — і ў цябе ніякіх праблем. Жыві і радуйся!

Але калі перастанем гудзець я, Чмель, і ўсё наша сямейства, то хто ж тады парушальнікам спакою і санітарам у грамадстве будзе?

АНЕКАДЫ

Бабуля з унучкай кожны дзень гулялі ў школу. І толькі праз два тыдні жанчына зразумела, што робіць за маладу дамашняе заданне.

Хлопчык на прагулцы пабачыў блізнят і строга пытае ў бацькі:
— А дзе мой другі?..

На прыёме ва ўрача.
— Абодва зубы ў вас запаліліся, давядзецца вырываць.

— А колькі гэта будзе каштаваць?

— Сто пяцьдзясят долараў.
— Сто пяцьдзясят долараў за дзве хвіліны работы?

— Ну, калі вам падабаецца, я магу іх выцягнуць дзве гадзіны...

У цэнтры сталіцы абрававана кватэра. Па адбітку далоні крыміналісты высветлілі, што злачыннец будзе жыць доўга і шчасліва, але вяртацца і светлага каханні не сустрагне.

Вядучы ў філармоніі:
— Соф'я Чардакова, «Капрыз № 23».

Голас з залы:
— Нічога сабе! Яны яшчэ і капрызны нумаруюць!

— Дзеці, чаму вы не гуляеце, а сядзіце панур'я?

— Мы гуляем.
— У што?
— У дарослых...

Малюнкі Алега КАРПОВІЧА

Максім ЗАМШАЎ:

«Людзі вернуцца да слова, і, галоўнае, да слова друкаванага»

Галоўны рэдактар «Літаратурнай газеты» Максім Замшаў часта бывае ў Беларусі і ўжо шмат гадоў запар наведвае Мінскую міжнародную кніжную выстаўку-кірмаш. З беларускімі літаратарамі яго звязваюць стасункі не толькі творчыя, але і сяброўскія. Гэтым разам паэт, празаік і крытык, сябра Саюза пісьменнікаў і Саюза журналістаў Расіі таксама не абмінуў традыцыйнае кніжнае свята і паспеў падзяліцца думкамі аб тым, наколькі важныя міжнародныя літаратурныя сустрэчы, у чым бяспрэчная каштоўнасць друкаванай кнігі і творы якіх сучасных расійскіх пісьменнікаў варта пачытаць.

— Максім Адольфавіч, адкуль нязменная цікавасць менавіта да Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу? У чым яе асаблівасць для расійскіх літаратурных дзеячаў?

— Літаратуры Беларусі і Расіі настолькі блізкія, што Мінская міжнародная кніжная выстаўка-кірмаш — гэта, бадай, адзінае месца, дзе рускія пісьменнікі не адчуваюць сябе за мяжой, на выездзе. Вядома, гэтаму спрыяе найперш адна моўная прастора. Што важна: мерапрыемствы, якія праходзяць на расійскіх стэндах, збіраюць вельмі шмат наведвальнікаў. Заўважна, у Беларусі чакаюць расійскіх пісьменнікаў. Цеплыня і водгук чытацкай аўдыторыі, зразумела, вылучаюць Мінскую кніжную выстаўку сярод іншых. Як правіла, на міжнародных мерапрыемствах такога тыпу прысутнічаюць прадстаўнікі розных краін, прэзентуюць творы на розных мовах — і гэта нязменная спецыфіка, якая патрабуе ад удзельнікаў асаблівых намаганняў: у нашым выпадку — спецыяльных праграм, якія пазіцыянуюць рускую мову і культуру, лекцыі, каб прыцягнуць людзей, стварыць пэўнае поле для пазнання не толькі сучаснай, але і класічнай літаратуры. У Беларусь жа мы прыязджаем як да старых сяброў.

— Ці бачыце і ці можаце назваць вартасці і недахопы кніжнага свята ў Мінску?

— Мінусаў я б не назваў: арганізацыя выстаўкі — заўсёды вялікі працэс, унутры якога закладзена шмат як удалага, так і не зусім. Тут многае залежыць ад кожнага стэнда той ці іншай краіны, які мае сваю праграму. Што важна, на беларускіх выстаўках-кірмашах выдатна прадстаўлена літаратура краін СНД, былога СССР. Іх дэлегацыі завітваюць сюды з задавальненнем. Усё ж колькі ні дзятлі гэтую еўразійскую прастору, у культурным плане яна застаецца скроенай дастаткова шчыльна. Вялікі плюс, што мы можам сустрэцца з калегамі з блізкіх краін і абмеркаваць творчыя планы. Дарэчы, Мінская выстаўка-кірмаш характарызуецца самай вялікай трываласцю. У перыяд пандэміі мерапрыемствы такога роду праходзілі толькі тут і ў Маскве, вядома, улічваючы ўсе пратаколы бяспекі.

— Які год удзелу стаў самым запамінальным? Якую з выставак лічыце найбольш плённай?

— Калі па просьбе Аляксандра Мікалаевіча Карлюкевіча і Выдавецкага дома «Звязда» я заняўся перакладамі «Санетаў» Янкі Купалы на рускую мову, што да з'яўлення ў змястоўным зборніку аблігаваны ў «Літаратурнай газетзе». Для мяне было важна, што высылкі ацанілі беларускія чатачы. Нават у музеі Купалы дзякавалі, уручылі праграму. Разумею, работа атрымалася сапраўды такой, якой яе хацелі бачыць заказчыкі.

— Што да рускіх чытачоў: яны нейкім чынам адгукнуліся на пераклад знакамітага цыкла беларускага класіка?

— Так, расійскія чытачы ацанілі яго. У нас увогуле шмат чытаюць. Гэта міф, што Расія перастае быць краінай, якая чытае. Расія хутчэй перастае быць краінай, якая купляе шмат кніг па цэлым шэрагу прычын: і спецыялізаваных крам няшмат, і кнігі дарагія, і асартымент прызмерна багаты, крыху забытыя нават для дасведчанага чытача. Да таго ж існуе вялікая колькасць электронных рэсурсаў, якія для многіх больш зручныя, чым друкаваная кніга. У іх ліку, на жаль, шмат пірацікаў. Калі б з'явілася магчымасць сумарна палічыць чытанне не па колькасці прададзеных у кніжных крамах выданняў, а па факце знаёмства з творамі, не думаю, што мы былі б на ніжніх пазіцыях рэйтынгаў у

Фота Кастуся Дробова.

свеце. Так ці інакш, для нашых чытачоў беларускія пісьменнікі і паэты — Максім Багдановіч, Янка Купала, Якуб Колас, Уладзімір Караткевіч — культуры і заўсёды цікавыя. Увагу іх творы ў перакладзе на рускую мову, безумоўна, выклікаюць.

— Ці ёсць цяпер перспектывы такіх праектаў, як пераклад «Санетаў» Янкі Купалы?

— Перспектывы ёсць заўсёды. Сутнасць у тым, што такія праекты ствараюцца на энтузіязме, таму нават пэўныя эканамічныя праблемы, якія натуральным чынам узнікаюць у эпоху капіталізму, не могуць перашкодзіць іх з'яўленню і развіццю. Ведаю, што ёсць ідэя перакласці на розныя мовы некаторыя творы Якуба Коласа. На ўдзел у праекце я пакулі дакладнай згоды не даў — дапісваю вялікі раман, які не дае магчымасці адхіліцца ўбок ужо два з паловай гады. Аднак я заўсёды адкрыты для розных ідэй, якія прапаноўваюць беларускія калегі.

— Увогуле ж у сённяшніх умовах наколькі міжнародныя кніжныя выстаўкі ўплываюць на рознага роду супрацоўніцтва?

— Гэта такія мерапрыемствы, якія хутчэй пазіцыянуюць твая ці іншыя краіны. Іншая задача выставак — работа на куплі-продажы праў. Так, у кожнай выстаўцы свету ёсць пэўны нюанс, адценне, якое яе адрознівае ад іншых. Кантакты — справа чалавека з чалавекам, арганізацыі з іншай арганізацыяй. Зараз, вядома, некаторыя замежныя пэўны час не будучы ўзаемадзейнічаць з намі так, як гэта рабілі раней. Хаця не факт. Упэўнены, што пытанні гуманітарнага супрацоўніцтва, пытанні слова здольны пераадолець палітычную рознаўсобоіцу. Між тым не трэба цешыць сябе ілюзіямі, што краіны той жа Еўропы — гэта адзіны свет, з якім у культурнай сферы ёсць неабходнасць ўзаемадзейнічаць. На іх рынку рускім і беларускім пісьменнікам першапачаткова вельмі складана сапернічаць: ён перанасычаны, шмат у чым скіраваны на ўнутраную аўдыторыю, а таксама пазіцыянаванне сабе ў іншай прасторы, меней арыентаваны на тое, каб творцы іншых культур прадстаўлялі сябе. Аднак ёсць жа велізарны арабскі кніжны рынак, вельмі цікавацца рускамоўнай кнігай у Індыі, нельга абмінуць і перспектывы супрацоўніцтва з Кітаем... Свет неабсяжны, і цяпер, калі ў ім столькі напружання, натуральным чынам людзі вернуцца да слова, і, галоўнае, да слова друкаванага.

— А чыма, на вашу думку, дрэннае чытанне з электроннага носбіта?

— Як правіла, у гэтым выпадку чалавек не канцэнтруецца толькі на адным творы. Ён перакладаецца на іншы, заходзіць у інтэрнэт, яго адцягваюць навіны, якія ўсплываюць... Якраз кнігі ці газета ў значнай ступені дапамагае ўспрымання тэксту. Мы, напрыклад, аналізуем, як чытаюць «Літаратурную газету» на сайце і ў папярэвым выглядзе. Сёння колькасць чытачоў абедзвюх версій прыкладна аднолькавая, аднак відавочна, што чытач традыцыйнай газеты бавіць з ёй больш часу, чым інтэрнэт-карыстальнік з тэкстамі таго ці іншага нумара. Між іншым папулярнасць выдання не вымяраецца выключна тым, колькі яго купілі ці выпісалі, трэба ж улічваць бібліятэкі. Апошнім часам карыстальнікаў там стала значна больш. Зразумела: кнігі сёння дарагія, да таго ж некаторым умовам не дазваляюць захоўваць шмат выданняў

дома. Дарэчы, менавіта бібліятэка дае зразумець, наколькі твор папулярны. Тыраж і ўзровень продажу залежыць ад піяру і магчымасцей выдавецтва. Таму рэйтынгі лідараў продажу лічу не зусім справядлівымі ў дачыненні да якасці і сапраўднай папулярнасці літаратуры.

— Каго з сучасных расійскіх аўтараў лічыце вартымі ўвагі і можаце параіць іх творы беларускаму чытачу?

— Можна рэкамендаваць толькі адно — больш чытаць, з часам ён сам разбярэцца. Усё ж у такіх парадах ёсць пэўная хітрасць, таму магу сказаць толькі пра асабісты перавагі. Назаву Дзмітрыя Быкава — лічу яго цудоўным пісьменнікам, хоць і не цалкам пагаджаюся з яго поглядамі. Мне прыемна, што творы Яўгена Вадалазкіна добра прадаюцца. Заўсёды цікава чытаць тое, што піша Захар Прылепін. Варта пазнаёміцца з творамі Паўла Крусанава, Валерыя Папова, Ксеніі Букшы, Марыны Сцяпновай, Андрэя Рубанава, Міхаіла Елізарава, Сяргея Шаргунова, Аляксандра Праханава, Мікалая Іванова, Вольгі Пагодзінай-Кузьміной, Таццяны Масквіной... Падабаецца крыху меней знакаміты пісьменнік Сяргей Кузняцоў, ува многім паслядоўнік Томаса Пінчана, класіка амерыканскага постмадэрнізму. Між тым вельмі цікавыя кнігі выходзяць у Выдавецкім доме «Городец» — у серыі, якую вядзе Вадзім Левенталь. Там сустракаюцца імёны, якія яшчэ не ўвайшлі ў вялікі ўжытак. Сярод іх — Дзмітрый Кудроў і Аляксандр Пялевін.

— Што да агульных тэндэнцый, ці можаце даць нейкі прагноз па развіцці літаратурнага працэсу на найбліжэйшы час? І ці плануеце пэўныя змены ў «Літаратурнай газетзе»?

— Што тычыцца сусветнай літаратуры, многія, я ў іх ліку, чакаюць новыя тэксты Мішэля Уэльбэка і Джанатана Франзэна на рускай мове. Аднак у плане перспектывы больш магу сказаць пра расійскі выдавецкі працэс: трэба сачыць за тымі кнігамі, што выходзяць у вышэйназваным выдавецтве, а таксама ў «Рэдакцыі Алены Шубінай». Упэўнены, што партфелі кнігавыдаўцоў цалкам укамплектаваны. Раю сачыць за дэбютантамі, выдавецтвы сёння імкнуцца іх падтрымаць. Як бы ні мяняўся літаратурны працэс, «Літаратурная газета» будзе ўважліва сачыць за тым, што адбываецца. Друкаванае перыядычнае выданне — не штоосьці пастаяннае, не збор твораў аднаго аўтара. Газета — жывая справа. На кожны нумар уплывае вялікая колькасць акалічнасцей. І ў кожнай вобласці стараецца выбраць найбольш вартыя і важныя, усё ж сфера нашай дзейнасці вельмі шырокая, мы не абмяжоўваемся літаратурай, якая, між іншым, займае ад чвэрці да трэці палос «Літаратурнай газеты». У нас заўсёды шмат рэцэнзій хутчэй кніжнага фармату, а не аналітычнага,

Літаратуры Беларусі і Расіі настолькі блізкія, што Мінская міжнародная кніжная выстаўка-кірмаш — гэта, бадай, адзінае месца, дзе рускія пісьменнікі не адчуваюць сябе за мяжой, на выездзе. Вядома, гэтаму спрыяе найперш адна моўная прастора. Што важна: мерапрыемствы, якія праходзяць на расійскіх стэндах, збіраюць вельмі шмат наведвальнікаў. Заўважна, у Беларусі чакаюць расійскіх пісьменнікаў. Цеплыня і водгук чытацкай аўдыторыі, зразумела, вылучаюць Мінскую кніжную выстаўку сярод іншых.

бо аб'ём выдання не дазваляе. Будзем працягваць удзяляць вялікую ўвагу літаратурам, якія перакладаюцца з моў розных народаў Расіі. Вельмі хацелася б аднавіць праект, які называўся «Еўразійская муза». Там бы мы маглі друкаваць аўтараў краін былога СССР. І пакулі тут несумненнае лідарства ў Беларусі: у кожным нумары ў нас ёсць паласа «Белорусский дневник», дзе стараемся асвятляць беларускі літаратурны парадак дня для шырокага кола расійскіх чатачоў. Вельмі спадзяюся, што ў вас гэта бачачы і цэнячы. Магчыма, адной старонкі мала, аднак тут разлічваем на падтрымку Саюзнай дзяржавы.

Гутарыла Яўгенія ШЫЦЬКА

Жыццё — для ўсіх вандроўка...

Ці патрэбны рускія класікі па-беларуску? Навошта пераствараць Лермантава, Цютчава, Ясеніна, Рубцова, калі аматар прыгожага пісьменства ў аднолькавай ступені валодае абедзвюма мовамі і, хутчэй, звернецца да арыгінала? Тым не менш пераклады паэзіі ўзбагачаюць шматварыянтнасцю паэтычнае поле, у якім існуе верш як сусвет, і робяць гэты сусвет больш аб'ёмным, надаючы яму поліфанічнае гучанне. Асабліва калі паміж аўтарам і перакладчыкам немалая часавая адлегласць, не кажучы пра геаграфічную, культурную, моўную... Да ўвагі чытача — спробы айчынных твораў увайсці ў іншае вымярэнне, адаптаваўшы да сваёй сістэмы каардынат і адначасова прыняўшы яго сутнасцю аснову.

Сяргей ЯСЕНІН

* * *

Пара ў бяроз мінула залатая.
Адгаварыў на мілай мове гай.
І жураўлі, што сумна пралятаюць,
Ужо нікому не крычаць: «Бывай!»

Каму крычаць? Жыццё — для ўсіх вандроўка.
Падыдем, зойдем, зноў пакінем дом.
Пра ўсіх, сьвішоў хто, спамяне салоўка
З шырокім месяцам над сіняю вадой.

Стаю адзін сярод раўніны голай.
Клін жураўліны стаў зусім малым.
Я помню, што ў юнацтве быў вясёлым,
Ды не шкадую аб сваім былым.

Ані гадоў пустых, што не напоўніў,
Ані душы, што бэзам адціла.
Гарыць рабіна, як касцёр чырвоны,
Але няма ў яе агні цяпла.

Палаюць гронкі, ды не абгараюць.
Трава зжаўцела, ды не прападе.
Як дрэва, што з галін лісты губляе,
Так я губляю словы без надзей.

І калі час іх ветрам пазмятае
І сабярэ ў адзін тугі камяк...
«Пара ў бяроз ужо не залатая,
І гай маўчыць цяпер...» — скажыце так.

Пераклад Галіны САМОЙЛЫ

Белая бяроза

Белая бяроза
Пад маім акном
Прынакрыта снегам,
Быццам дываном.

На пухнатым веціці
Як карункі скрозь
Срэбныя суквецці
Дорыць ёй мароз.

І стаіць бяроза
Сярод цішыні.
І гараць сняжынкі
Ў залатым агні.

А зара, паволі
Робячы свай круг,
Сціпле зброю ўволю
На галінак пух.

Пераклад Марыі ЮЧКАВІЧ

Іван БУНІН

Джардана Бруна

«Каўчэг пад валадарніцтвам асла —
Вось свет людзей. Жывіце у Сусвеце.
Зямля — прытон хлусні, падману, зла.
Жывіце прыгажосцю, што ў суквецці».

Зямелька, ты з душой маёй радня —
І ў далечы. Люблю жыццё растайна,
І ў радасці маёй — журба штодня,
Як і ў журбе заўсёды — слодыч тайны!»

І вось ён кій вандроўніка бярэ:
Даруйце, келляў змрочныя скляпенні!
Яго душа, чужая тут, жыве
Цяпер адным — дыханнем вызвалення.

«Вы ўсе рабы. Цар вашай веры — Звер:
Я зрыну трон сляпой і змрочнай веры.
Вы ў капішчы: я расчыню цяпер
Вам у блакіт і бездань Сферы дзверы».

Жыццю і бездані мяжы няма.
Мы спынім, спынім сонца Пталемея —
Віхор планет не ведае яра,
І ў польмі не знікне, не зняме!»

І ён пайшоў на ўсё — аж да нябёс.
Ды разбурэнне — прага аднаўлення,

І па руінах гэту прагу нёс
Як боскую гармонію Стварэння.

Святлеюць вочы, мара ў сэрцы ёсць
І ў свет адкрыццяў радасных заносіць.
У ісціне — фінал і прыгажосць.
Тым болей і мацней жыць сэрца просіць.

«Дзяўчо, з анельскім тварам, плечуком,
Са спевам над старою звонкай лютняй!
Я мог тваім быць бацькам, сябруком...
Ды я адзін у гэтым свеце людным!»

Высока сцяг сваёй любові нёс.
Ды іншыя ёсць радасці — другія:
Я замарозіў сваіх мрояў лёс,
І толькі твой, пазнанне, твой — сафія!»

І вось ён зноў вандроўнік. Зноў зіхцяць
Агенчыкі яго вачэй, ды строгі
Ягоны твар. Вам, ворагі, няўцяям,
Што бог — Святло. І ён памрэ за бога.

«Свет — бездань атамаў, што дзень за днём
Спавіты богам — пекнатой жывою.
І, жывучы да скону, мы жывём
Адзінаю, сусветнаю Душою».

Фота Кастуся Дробава.

Ты, з лютняю! Дарма куткі вачэй
Штораз Жыццём і Радасцю паўнелі?
Ты, сонца! І сусор і ўсіх начэй!
Вы толькі гэтай Радасцю святлелі».

І стомлены трывогай чалавек
З палядам зоркім, зырккім і халодным,
Ідзе ў агонь. «Памерлы ў рабскі век —
З бяссмерцем абвянчаецца ў свабодным!»

Я паміраю — смерці я хачу.
Развейце, каты, прах мой на планеце!
«Салют Сусвету, Сонцу!» — я крычу...
Мне жыць нязгаснай думкай у Сусвеце!»

Пераклад Івана КАРЭНДЫ

Фёдар ЦЮТЧАЎ

Апошняе каханне

О, як на схіле нашых дзён
Кахаем мы пляшотна і примхліва!
Нібы зары вячэрняй наўздагон, —
Апошняга каханья бег імклівы.
Паўнеба закрывае цень,
Яшчэ на захадзе блукае зянне,
Марудзь, марудзь, пражыты дзень,
Працягвай жыць, замілаванне.
Няхай дранцее ў жылах кроў,
Ды ў сэрцы зноў плыве пляшотна...
Апошняе каханне — мой пакроў,
І безнадзейнасць ты, і асалада!

* * *

У ростані высокае памкненне:
Як ні кахай, хоць дзень адзін, хоць век,

Каханне — сон,
а сон — адно імгненне,
Раней... пазней — наступіць абуджэнне,
У рэшце рэшт прачнецца чалавек...

Пераклад Івана КАРЭНДЫ

Снежаньская раніца

На небе месяца валадарыць,
Яшчэ ў прасторах ночы цень,
Ды непрыкметна паміж хмараў
Пабраўся сонечны прамень.

Хоць і ляніва, хоць памалу
За ім яшчэ, яшчэ адзін.
А неба глыбінёю ззяла
Урачыстасцю начных гадзін.

Але не пройдзе двух імгненняў,
Як ноч аддаць уладу дню.
І сонца яркім зіхаценнем
Парушыць ночы цішыню.

Пераклад Марыі ЮЧКАВІЧ

Там, у хаце драўлянай,
Што на травах плыве,
Без плімы і без ванны
Добры Філя жыве.

Любіць Філя скаціну,
Ге прышак як ваду,
Ходзіць Філя ў даліну,
Дзьме ў жалейку-дуду!

Свет такі справядлівы,
Нат няма чаго крыць...
— Філя! Што ты маўклівы?
— А пра што гаварыць?..

Адлятаюць лісты

Адлятаюць-падаюць лісты.
Восені прывычная работа.
Не шкадуў лістоў пажоўклых ты,
А шкадуў каханне і пляшоту.

Прыйдзе ж, прыйдзе некалі вясна.
Хай пакуль пасварацца мяцелі...
Хіба ў гэтым нечая віна,
Што лісты з таполяў адляцелі?

Пад музыкі гучанне

Пад сумнай музыкі гучанне
Я ўспамінаю жоўты плёс,
Жанчыны голас развітальны
І шум разгойданага бяроз,

І першы снег пад небам шэрым
Сярод прыцішаных палёў,
І шлях без сонца, шлях без веры
Ў высокім небе жураўлёў...

Душа стамілася ў маленні,
Хмяліў пачуцці і хмялю.
Даўно прыйшло ўжо разуменне,
Што вельмі прывіды люблю.

Ды ўсё адно ў кватэрах зыбкіх —
Іх наспрабуў спыні ты зноў —
Так пераклічна плачуць скрыпкі
Пра жоўты плёс і пра любоў.

І ўсё адно пад небам нізкім
Мне зноўку мрояцца да слёз
І жоўты плёс, і голас блізкі,
І шум разгойданага бяроз.

Нібыта вечнасць — развітанне,
Нібы запозніцца спачыну...
Пад сумнай музыкі гучанне
Не гаварыце ні аб чым.

Расплата

Я забыўся на слова «любоў»
І не раз у хвіліны сумневу
Столькі вымавіў правільных слоў,
За якія цяпер чырванюю.

Ды, прыціснуты злом да сцяны,
Выпадковаму верачы слебу,
Адзінока я ўскрыкну праз сны
І працнуся, пайду, і паеду...

Позна ноччу з'яўлюся, павер,
Невясёлая хвіля настане.
Ля парога я стану, як звер,
Што жадае цяпла і каханья.

Ты збялееш і скажаш: «На жаль,
Наша дружба мінула амаль!
Для цябе я нічога не значу!
Лепш ідзі. Не глядзі, што я плачу!..»

І, як колісь, дарогай лясной,
Што спазнала вясельнага духу,
Апантаны маркотай начной,
Я трывожна пайду ў завіруху.

Пераклад Міколы ШАБОВІЧА

Міхаіл ЛЕРМАНТАЎ

* * *

Я адзін выходжу на дарогу,
Што вядзе ў нязведаны прастор.
Цішыня. Ноч бласлаўлена Богам.
І гамонка між сабою зор.

Урачыстасць дзіўная ў нябёсах,
І зямля ў начным спакойным сне...
Што ў жыцці накіравана лёсам?
І чаму да болі сумна мне?

На мінулае даўно махнуў рукою,
Не шкада яго мне анічога.
Я б хацеў свабоды і спакою,
Я б хацеў забыцца і заснуць,

Ды не тым халодным сном магілы...
Я б жадаў навекі так заснуць,
Каб, не страціўшы жыццёвай сілы,
Мог я дыхаць, адчуваць і чуць.

Каб і днём, і ноччу быў мне чутны
Пра любоў пляшотны, дзіўны спеў,
Каб зялёны вечна дуб магутны
Нада мной схіляўся і шумеў.

Пераклад Марыі ЮЧКАВІЧ

Мікалай РУБЦОЎ

Добры Філя

Я запомніў, як дзіва,
Той лясны хутарок,
Што заснуў трапятліва
Між зварыных дарог.

Водар, кветкі, пяшчота

Яшчэ з 3 сакавіка ў галерэі «Ракурс» Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі працуе выстаўка графікі і жывапісу «Палітра вясны», арганізаваная сумеснымі намаганнямі кніжніцы і Беларускага саюза мастакоў. Прымеркавалі праект, у які змясцілі пераважна нацюрморты, да Міжнароднага жаночага дня: ладзіць вясновыя выстаўкі да 8 Сакавіка — ужо традыцыя Нацыянальнай бібліятэкі. Мэта — нагадаць і аматарам выяўленчага мастацтва, і чытачам пра хуткае абуджэнне прыроды, радаваць наведвальнікаў багаццем кветак і колераў. Вясновая экспазіцыя будзе працаваць аж да 26 чэрвеня.

Генеральны дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Аксана Кніжнікава адзначыла, што задача экспазіцыі — акцэнтаваць увагу на прыгажосці і дабрыві. Яна падкрэсліла: нават калі канцэпцыя праекта нейкім чынам будзе трансфармавацца, сутнасць не зменіцца ніколі, і выстаўкі будуць працягвацца. Дарэчы, першая такая экспазіцыя была арганізавана яшчэ ў 2007 годзе.

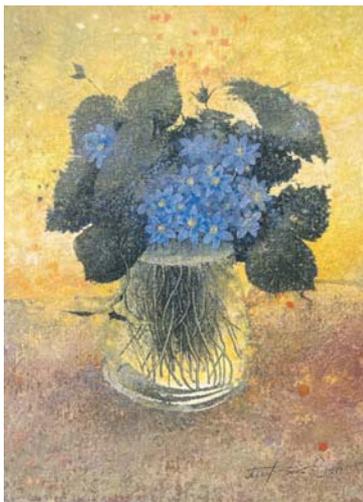
Уладзімір Рынкевіч «Ружы і лёд», 2020 г.

Між тым намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў па творчай рабоце мастак-графік Андрэй Басалыга заклікаў пры праглядзе экспазіцыі «Палітра вясны» завастрыць увагу на незабыўных пачуццях — цёплых, пяшчотных і заўсёды непаўторных. Бясспрэчна, менавіта яны неабходны ў дадзеным выпадку — усё ж выстаўка не дае падставы разважаць пра сур'ёзныя праблемы грамадства, пытанні гістарычнай спадчыны ці хвалюючыя з'явы сучаснасці. Сюжэты работ таксама не даюць нагоды для дыскусій ці глыбокага і шматбаковага аналізу.

У цэнтры выстаўкі «Палітра вясны» — кветкавыя кампазіцыі, увасобленыя ў жывапісе, акварэлі і графіцы. Выкананы яны ў асноўным у 2020—2022 гг. Жанравая і тэматычная разнастайнасць работ дае магчымасць паразважаць аб творчых пошуках сучасных мастакоў, якія нібы працягваюць дыялог з папярэднікамі ў мастацтве. Большасць твораў, безумоўна, можна аднесці да жанру нацюрморту, аднак сустракаюцца таксама пейзажы і сюжэтныя выявы. Амаль усе работы дэманструюцца ўпершыню.

Удзел у выстаўцы прымаюць як сталыя мастакі, прафесіяналы, імёны якіх шырока вядомы ў беларускім культурным асяроддзі і за мяжой, так і маладыя яркія аўтары, якія толькі пачынаюць свой шлях у айчынным выяўленчым мастацтве. Сярод тых, чые творы прадстаўлены ў праекце, — Уладзімір Рынкевіч, Сяргей Пісарэнка, Наталія Шапавалава, Ганна Семілетава, Дзяніс Барсукоў, Юлія Мацура, Сафія Піскун, Ягор Коткін, Іван Семілетаў, Юлія Шамкуць, Вікторыя Валюк, Таццяна Матусевіч, Галіна Хайдарава, Таццяна Патворава, Алена Юр'ева, Кацярына Вішнеўская, Лідзія Лазоўская ды іншыя мастакі — усяго 45 твораў.

Натуральна, звяртаюць на сябе увагу работы Уладзіміра Рынкевіча, які быў частым удзельнікам адмысловых праектаў (да таго ж кіраваў арт-студыяй «Аквавір», прадстаўнікі якой таксама ўдзельнічаюць у выстаўцы). Яго акварэлі «Набліжэнне вясны» (2020) і «Ружы і лёд» (2020) — нетрывіяльны погляд на змены ў прыродзе. Работы сапраўды напоўнены светлымі і цёплым колерамі.

Сяргей Пісарэнка «Вяснавія кветкі», 2020 г.

Яны нібы перадаюць тонкі водар кветак і траў, які звычайна прыносіць з сабой яшчэ халаднаваты вясновы ветрык. На першай карціне прасочваецца пэўны сюжэт, здольны патлумачыць надыход цяпла і ажыўленне прыроды. Міф, казка, традыцыя — любая катэгорыя можа апісаць дадзеную работу слаўтага мастака. Акварэль «Ружы і лёд» меней дынамічная за папярэднюю. Гэтага выява перадае застыласць вобразаў, аднак сама назва падказвае: змены набліжаюцца, холад не назаўсёды, жывое пераможа.

Прыкметна вылучаюцца «Промні», «Макі», «Вяснавія кветкі» (усе 2020 года) Сяргея Пісарэнка. Іх матывы даволі простыя: кветкі ў вазе (ці ў тым, што яе замяняе) — што можа быць не зразумела? Аднак што гэта за кветкі? Якія колеры выкарыстоўвае мастак? З якой насычанасцю працуе? Якую ролю ў кампазіцыі адыгрывае святло? У кожным асобным выпадку знойдуцца розныя адказы, аднак іх аб'ядноўвае адно — загадкавая гармонія, што выяўляецца не ў дакладнай кампазіцыі або незвычайнай дэталі, хоць гэтага ў Сяргея Пісарэнка не адняць. Творчы метад мастака вельмі пазнавальны і надзвычай прывабны: святло-рамантычныя сюжэты, частковая ці суцэльная размытасць, цікавыя светлавыя эфекты... Між тым галоўная характарыстыка твораў мастака — спалучэнне эфекту зняня з адлюстраваннем выразнай ці празрыстай і незаўважнай туманнасці, што, безумоўна, узмацняе эмацыянальны складнік.

Вернымі свайму стылю застаюцца і Дзяніс Барсукоў («Гладзілусы», 2022), Іван Семілетаў («Кветкі памяці», 2021), Наталія Шапавалава («Амарыліс», 2020), Сафія Піскун («Геаметрыя меданосаў I», 2021), Ала Кушнер («Планета кветак», год стварэння работы не пазначаны),

Ягор Коткін «Вясна ідзе», 2020 г.

Інга Карашкевіч («Кветкі», 2021), Юлія Мацура («Нацюрморт з флоксамі», 2020), Андрэй Карпянюкоў («Жоўты букет», 2020)... Пералік можа быць яшчэ даўжэйшы, таму варта было б засяродзіцца на тых аўтарах, якія хоць крышачку, але аддаліліся ад звыклага стылю. Аднак, што тычыцца знаёмых аматару беларускага сучаснага мастацтва твораў, такіх работ не знайшлося. Напрыклад, Вера Каўзановіч працягвае ствараць лаканічныя, але змястоўныя пейзажы («Зацівісі ў поўню», 2020), а Ганна Чапурная-Алейнік зноў прадстаўляе свае надзвычай рамантычныя і сонечныя нацюрморты.

Што тычыцца такой неабходнай сонечнасці — важнага складніка падобных выставак, то яна сустракаецца ў многіх работах, але найбольш ярка выяўлена ў застылай цішыні пяшчотнай раніцы Вольгі Кузняцовай («Цішыня», 2020). Тут рэальнасць схавана ў казцы, ценю — у святле, нядрэмнасці — у сне... А птушка нарэшце не ў клетцы. Побач з гэтым

Лідзія Лазоўская «Лузавыя кветкі», 2022 г.

творам змешчана карціна «Хто тут на чужбіне?» Уладзіміра Даўгяля: заключаны ў ёй таксама і «птушны» матыв, і тэма роднага дома, і праблема «свабоды-несвабоды». Якраз апошнія з названых работ вылучаюцца на выстаўцы сваёй, так бы мовіць, сюжэтнасцю. Між тым яны не выбіваюцца сярод нацюрморту, а толькі дапаўняюць іх, у адрозненне ад цалкам тэматычна прыдатнай, але змешчана неадпаведнай «Чароўнай садоўніцы» (2022) Марыны Эрэнбург. І напрыканцы — ляска дзёгцю ў бочку мёду. «Палітра вясны» сабрала вельмі шмат работ, і ў такой колькасці адрозна кідаюцца ў вочы творы дзюгадзюга, не вельмі моцныя і не зусім арыгінальныя. Сярод іх — «Ружа» (2021) Ганны Семілетавай, «Ружы» (2021) Алены Юр'евай, «Мелодыя руж» (2021) Людмілы Зыгмантовіч, «Адлюстраванне» (2020) Анжалікі Вакуліч... Такі пералік можа навесці на думку, што аўтар гэтага тэксту проста не любіць ружы. Магчыма. Аднак убачыць і гэтыя кветкі, і півоні, і флэксы, і валожкі, і ландышы, і нарцысы, і хрызантэмы, і макі, і розную іншую расліннасць трэба на свае вочы. Каб паспрачацца, адчуць асаблівую энергію ці натхніцца.

У цэнтры выстаўкі «Палітра вясны» — кветкавыя кампазіцыі, увасобленыя ў жывапісе, акварэлі і графіцы. Выкананы яны ў асноўным у 2020—2022 гг. Жанравая і тэматычная разнастайнасць работ дае магчымасць паразважаць аб творчых пошуках сучасных мастакоў, якія нібы працягваюць дыялог з папярэднікамі ў мастацтве. Большасць твораў, безумоўна, можна аднесці да жанру нацюрморту, аднак сустракаюцца таксама пейзажы і сюжэтныя выявы. Амаль усе работы дэманструюцца ўпершыню.

Дарэчы, раім зайсці ў Нацыянальную бібліятэку не толькі дзеля зборнай вясновай экспазіцыі, якую аматарам мастацтва, асабліва акварэлі, варта ацаніць. Зусім нядаўна ў галерэі «Панарама» (22 паверх) пачала работу выстаўка акварэлі Марыі Сыракава «Вандроўкі ў мінулае», прымеркаваная да Года гістарычнай памяці. Марыя Сыракава — маладая мастачка. Вучылася ў Мінскай дзяржаўнай гімназіі-каледжы мастацтваў, у 2019 годзе паступіла ў Беларускае дзяржаўнае акадэмію мастацтваў на аддзяленне графікі. «Вандроўкі ў мінулае» знаёмяць з улюбленымі аб'ектамі акварэльнага жывапісу Марыі Сыракава — архітэктурнымі помнікамі, якія і сёння можна ўбачыць падчас падарожжа па Беларусі:

Іван Семілетаў «Кветкі памяці», 2021 г.

Крэўскі і Смаленскі замкі, царква і касцёл у Ракаве, сядзібы Рэйтанаў, Дамейкаў, Храптовічаў, касцёл у Іванцы, капліца ў Залесці і многае іншае. Серыя складаецца з некалькіх дзсяткаў работ, створаных у перыяд 2019—2021 гг. Выстаўка працуе да 29 мая.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Смартфон і... Софія Кавалеўская

Што такое смартфон, плумачыць не трэба. Шмат хто ведае і пра першую ў свеце жанчыну прафесара матэматыкі Софію Кавалеўскую. Праўда, сёй-гой за праўдзіць: Софія — гэта па-руску, а па-беларуску трэба пісаць Соф'я. Аднак гэта хоць і блізкія па гучанні, але розныя імёны. З такога шэрагу Іна і Інеса, Ала і Аліна. Дарэчы, хатнія Софію звалі Софа, Софка, Сонечка. А прозвішча Кавалеўская — па мажы.

Софія Кавалеўская.

Бацька Софіі Васіль Корвін-Крукоўскі меў вайскове званне генерал-лейтнанта артылерыі. Ён паходзіў са старажытнага шляхецкага беларускага роду герба «Корвін». У пачатку XVI стагоддзя гэты герб стаў адным з адгалінаванняў яшчэ больш даўняга — «Слепаўрон». Паводле сямейнай легенды, пасля таго, як дачка венгерскага караля Мацея Корвіна выйшла замуж за польскага магната Корвін-Крукоўскага. Асабліва ганарылася першай часткай свайго двойнога прозвішча Софія. Аднак ні яна, ні ўсе ў іх родзе не здагадаліся, што Корвін-Крукоўскі ў сапраўднасці быў беларусам.

Софія нарадзілася 15 студзеня 1850 года ў Маскве, дзе яе бацька камандаваў артылерыйскім дывізіёнам. Старэйшая сястра Ганна — 18 кастрычніка 1843 года. Быў і брат Фёдар. Бацькі спадзяваліся, што другое дзіця таксама будзе хлопчыкам. Загадзя прыдбалі крыжык з распяццем. Купілі чэпчык з блакітнай стужкай.

Пра гэта Софка ведала яшчэ ў маленстве. Чула ад няні, быццам Анюта, як звалі сямейнікі Ганну, і Федзя — маміны любімчыкі, а яна — нялюбная. Няню вельмі любіла. Асабліва пасля таго, як у 1858 годзе бацька пайшоў у адстаўку і сям'я пераехала ў родавы маёнтак Палібіна ў Віцебскай губерні, блізу дарогі з Вялікіх Лук у Невель.

Няня шкадавала яе. Інакш, як яскай, мілкай не называла. Старалася кампенсаваць тую ласку, якой дзяўчыны не стала ад маці. У кнізе «Успаміны маленства» Софія Васільеўна згадала: «Часам і адчуваю жадаанне прылашчыцца да мамы, залезці ёй на калені, але гэтыя спробы неак заўсёды заканчваюцца тым, што я з-за нязграбнасці то зраблю маме балюча, то разарву ёй сукенку і потым уцяку з сорамам і схваюся ў кут. Таму ў мяне пачало развіццё нейкае дзікуства ў адносінах да мамы».

Затое рана выпрацавалася самастойнасць. Без чыёй-небудзь дапамогі навучылася чытаць. У кнізе ці газеце, убачыўшы якую-небудзь літару, пыталася, як яна называецца. Так хутка вывучыла ўвесь алфавіт, а пасля змгла чытаць асобныя словы. Пераезд у Палібіна паспрыяў і таму, што зацікавілася матэматыкай. Адбылося гэта нечакана і пры дзіўных абставінах.

Вывучылася, што для аблекіці сцяны ў парадным пакоі не стае шпалераў. Васіль Васільевіч, якога ў маладосці вабіла матэматыка, успомніў, што дзесяці засталіся аркушы лекцый знакамитага матэматыка Міхаіла Астраградскага. Іх і выкарысталі для аблекіці. Дзіўнымі «шпалерамі» зацікавілася Софа. Ва «Успамінах маленства» апавядае: «Аркушы гэтыя, спісанія дзіўнымі, незразумелымі формуламі, хутка звярнулі на сябе маю ўвагу. Я [...] праводзіла цэлыя гадзіны перад гэтай таямнічай сцяной, спрабуючы разабраць хоць асобныя фразы і знайсці той парадак,

у якім аркушы павінны б ісці адзін за адным. Ад доўгага штодзённага сузірання знешні выгляд многіх формул так і ўрэзаўся ў маю памяць, дый сам тэкст пакінуў глыбокі след у магу, хоць у момант прачытання ён і заставаўся для мяне незразумелым».

Палібіць матэматыку падахвоціў яе і гувернёр, беларус з мясцовых Іосіф Малевіч. Нямапа паспрыяў брат бацькі Пётр, які «меў да гэтай навукі самую глыбокую павагу». Таленавітай, дарэчы, была і сястра Софіі. Цікавілася літаратурай, пісала прозу. Яе творы апублікаваў у сваім часопісе «Эпоха» Фёдар Дастаеўскі.

У пачатку 1868 года сёстры з маці пачалі жыць у Пецярбургу. Пасяліліся ў доме цётка на Васільеўскім востраве. Анюта адразу напісала ліст Фёдору Міхайлавічу, запрасіла быць у іх. Ён ахвотна згадзіўся, а пасля і закахаўся ў яе. Прапаноўваў выходзіць за яго замуж. Адмову моцна перажываў.

Софа ж была скрытнай, хавала свае пацуці. Аднак гатова была пайсці за Дастаеўскім хоць на край свету. Фёдар Міхайлавіч, бадай, здагадваўся пра яе пацуці. Аднак палохала вялікая розніца ва ўросце. Бачыў у ёй наперш даверліваю, адкрытую дзяўчынку, не пазбаўленую прыгажосці. Яна лёгка знаходзіла паразуменне ў розных кампаніях. Пазней за тое, што на роўных вяля гаворку пра ўсё, што заўгодна, яе нават называлі «Мікеланджэла размовы».

Многім перадавым дзяўчатам у тагачаснай Расіі хацелася самастойнасці. Некаторыя бачылі выйсць ў заключэнні фіктыўны шлюб. Такім шляхам пайшла і Софія. Выйшла замуж за Уладзіміра Кавалеўскага, які пазней стаў заснавальнікам эвалюцыйнай палеанталогіі. Навуцы вырашыла прывясці сябе і сама. Ва ўніверсітэце наведвала лекцыі па біялогіі, анатоміі, фізіялогіі. Але разумела: яе прызначне — матэматыка. Брала ўрокі ў вядомага педагога і матэматыка Аляксандра Странналюбскага.

Паколькі ў Расіі жанчынам забаранялі атрымліваць вышэйшую адукацыю, у 1869 годзе паехала за мяжу, у Германію. Праз пяць гадоў вярнулася з трыма дыпламамі. Не толькі вышэйшую адукацыю атрымала — стала доктарам філасофіі і матэматычных навук, а яшчэ — магістрам прыгожага пісьменства. Ды і ўдзельніцай Парыжскай камуны пабыла, ратавала параненых. І апынулася на ростанях...

На выкладчыцкую работу ва ўніверсітэт, канешне, не ўзялі. Уладкоўвацца настаўніцай арыфметыкі ў малодшых класы гімназіі адмовілася. Не бралі на працу ва ўніверсітэт і Уладзіміра Кавалеўскага. Яму, ужо магістру навук, прыпомнілі ўдзел у рэвалюцыйным руху. Удваіх займаліся выдавецкай дзейнасцю. Софія Васільеўна супрацоўнічала з газетай «Новое время». Напісала аповесць «Прыват-дацэнт» пра жыццё нямецкага ўніверсітэцкага гарадка. У 1877 годзе яна выйшла на нямецкай мове.

Фіктыўны шлюб закончыўся каханнем. У кастрычніку наступнага года ў іх нарадзілася дачка — таксама Софія, а ласкава яе клікалі Фуфу. Жонка ж для Кавалеўскага стала «мільм верабейкам». Але сямейнае шчасце доўжылася нядоўга. Кожны сам па сабе быў яркай асобай. Да ўсяго — жыццёвыя няўладзіць. Калі паспрабавала ўладкавацца ў Маскоўскі ўніверсітэт, міністр народнай асветы Расіі Андрэй Сабурэў цынічна заявіў, што яна і яе дачка «паасцею састарыцца, перш чым жанчыны будуць дапушчаны да ўніверсітэта». Нічога не далі намаганні і ў Берліне, Парыжы.

Пашанцавала толькі ў 1883 годзе, пасля адкрыцця ў Стакгольме новага ўніверсітэта. Узрадавала і тое, што ў адной з мясцовых газет прачытала: «[...] прынцэса навукі, пані Кавалеўская, аказала гонар нашаму гораду сваім наведваннем і будзе першым прыват-дацэнтам у Швецыі». Рыхтуючыся да паездкі, вывучыла шведскую мову. Праўда, свабодна размаўляць на ёй не магла. Студэнтам прапанавала чытаць лекцыі на выбар на нямецкай ці французскай. Яны выбралі нямецкую. Праз год перайшла на шведскую.

Толькі на грузкі не прайшлі бясследна. Пагоршылася здароўе. Пачалі выпадваць валасы. Перажывала і з-за таго, што дачку пакінула ў сявакоў. А яшчэ скончыў жыццё самагубствам муж. Летам 1884 года Софію Васільеўну прызначылі ардынарным прафесарам. Шмат займалася і навуковай дзейнасцю. Пазнаёмілася з... Кавалеўскім.

Ва «Успамінах маленства» апавядае: «Аркушы гэтыя, спісанія дзіўнымі, незразумелымі формуламі, хутка звярнулі на сябе маю ўвагу. Я [...] праводзіла цэлыя гадзіны перад гэтай таямнічай сцяной, спрабуючы разабраць хоць асобныя фразы і знайсці той парадак, у якім аркушы павінны б ісці адзін за адным. Ад доўгага штодзённага сузірання знешні выгляд многіх формул так і ўрэзаўся ў маю памяць, дый сам тэкст пакінуў глыбокі след у магу, хоць у момант прачытання ён і заставаўся для мяне незразумелым».

Максім Кавалеўскі — аднафамілец Уладзіміра Ануфрыевіча. Таксама быў адзінокам. Вызначаўся перадавымі поглядамі. Таму выкладаць на Радзіме забаранялі. У Стакгольме быў наездзіма, каб прачытаць пэўны курс лекцый. Пяпер ехаў і для таго, каб пабачыць Софію Васільеўну. Яна таксама хацела яго бачыць. Аднак і без навукі жыць не магла.

Парыжская акадэмія навук якраз аб'явіла спецыяльны конкурс на атрыманне прэміі Бордэна на найлепшае

даследаванне на тэму «Аб руху цвёрдага цела». Софія Кавалеўская, якая даўно цікавілася гэтай тэмай, ахвотна прыняла ў ім удзел. І перамагла 14 сапернікаў.

Прэмію ўручаў 24 снежня 1888 года сам прэзідэнт Парыжскай акадэміі навук астраном П'ер Жансен. Ён зазначыў: «Відаць, пані Кавалеўская наследвала любоў да навукі ад свайго знакамитага продка [...]» Меў на ўвазе Мацвея Корвіна. Значыць, дзялілася з многімі сямейнай легендай пра паходжанне свайго роду. У наступным годзе атрымала і прэмію Шведскай акадэміі навук. У Парыжы ў яе гонар ладзіліся навуковыя вечары, арганізаваліся балі. Падчас іх яна ўжо ўспрымалася сапраўднай каралевай. Але на твары прысутнічала і самота...

Асабістае жыццё не складалася. Не было пэўнасці і ва ўзаемаадносінах з Максімам Кавалеўскім. Калі не чытаў лекцый, жыў на свайой виле непдалёку ад Ніццы. Яна — у Стакгольме. Але ў канцы 1891 года разам адпачывалі ў Генуі. Напярэдадні Новага года нечакана прапанавала сустрэць яго надыход на мраморных могілках. Максім Максімавіч вельмі здзіўвіўся, але прычыць не стаў...

У поўнач паглядзела на яго самотліва-тужліва. Ад пачутага ж па спіне пабеглі мурашкі:

— Адзін з нас не пражыве гэты год. Мы правалі Новы год на могілках...

Моўчкі накіравалася да выхаду. Маўчаў і Кавалеўскі.

У Стакгольм вярнулася 4 лютага 1891 года моцна прастуджанай. Да ўрача звярнулася толькі тады, калі стала зусім не па сабе. Ён доўга не мог паставіць дыягназ. Калі ж ёй палепшала, узрадаваўся: — Здаецца, крызіс мінуў.

Але памыліўся: праз некаторы час Софія Васільеўна страціла прытомнасць. Не адну гадзіну яна знаходзілася ў беспамяцтве. Нечакана вусны прыадкрыліся. Адчувалася, што хоча штосьці сказаць. Напружылася і — ледзь чутна прамовіла: «Вельмі шмат шчасця».

Набліжалася ранаца 10 лютага 1891 года. Так на 42-м годзе жыцця не стала не толькі сусветна вядомага матэматыка — пайшла ў вечнасць і цікавая пісьменніца. Апроч «Успамінаў пра маленства» і аповесці «Прыват-дацэнт», яна пакінула пасля сябе і вершы, аповесць «Нігілістка», артыкул, прысвечаны творчасці Салтыкова-Шчадрына. Працавала над раманам «Vae victis» («Гора пераможаным»). Трымала ў галаве сюжэты і іншых твораў...

Захаваўся ўрывак з рамана, дзеянне якога адбываецца на Рыв'еры. У адным з персанажаў збіралася ўвасобіць Максіма Кавалеўскага. Незадоўга да смерці напісала разам са свайёй сяброўкай шведскай пісьменніцай Ганнай Шарлотай Лефлер драму «Бародыба за шчасце».

Застаўшыся непераможнай, спрыяе і перамозе іншых — адкрыцці працавалі і працуюць на будучыню. Гэта яна ўстанавіла, што кольцы, якія акружаюць далёкія планеты, эліпсападобныя і складаюцца з малых нябесных целаў для таго, каб іх не разарвала сілай планетарнага прыцяжэння. Да месца прышліўся яшчэ адзін яе разлік. Так званы эффект вавчка, на якім працуюць усе сучасныя гіраскопы. Гэта сіметрычнае цвёрдае цела, якое хутка круціцца. Вось можа мяняць свой напрамак у прасторы. Гіраскоп у сучасным тэлефоне — датчык, які дазваляе аўтаматычна змяняць арыентацыю экрана ў залежнасці ад становішча смартфона. Дзякуючы датчыку можна, напрыклад, перагортыць старонкі і пераключаць трэці ў плэеры.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Сябруюць літаратуры — сябруюць народы

У бібліятэцы казахстанскіх пісьменнікаў горада Алматы адбыўся міжнародны круглы стол «Казахска-беларускае літаратурнае супрацоўніцтва на сучасным этапе».

Актыўны ўдзел у яго арганізацыі і правядзенні ўзялі навуковыя супрацоўнікі Інстытута літаратуры і мастацтва імя М. А. Аўэзава камітэта па навуцы Міністэрства адукацыі і навуцы Рэспублікі Казахстан, члены Савета грамадскага аб'яднання «Этнакультурны цэнтр «Беларусь», навукова-экспертнай групы Асамблеі народа Казахстана горада Алматы, Рэспубліканскага Дома дружбы, бібліятэкары, дактаранты Казахскага нацыянальнага ўніверсітэта імя Аль-Фарабі.

Міжнародныя круглыя сталы па праблемах мастацкага перакладу, новых навуковых і выдавецкіх кантактаў дзвюх краін сталі традыцыйнымі. Заключаны дагаворы аб супрацоўніцтве Інстытута літаратуры і мастацтва імя М. А. Аўэзава і РВУ «Выдавецкі дом «Звязда», Саюза пісьменнікаў Беларусі і Саюза пісьменнікаў Казахстана. Выдадзены першы літаратурны альманах «Казахстан — Беларусь» на казахскай, беларускай і рускай мовах. Ідэя яго выдання была агучана ў Мінску лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі імя Абая ў галіне літаратуры і мастацтва, паэтам, перакладчыкам, выдаўцом Бахытжанам Канап'яным у дні Міжнароднага сімпозіума «Пісьменнік і час» у лютым 2019 года.

На старонках літаратурна-мастацкіх часопісаў «Простор», «Жулдыз», «Полюмя», «Нёман», газет «Літаратура і мастацтва», «Qazaq Adebieti» і іншых выданняў апублікаваны мастацкія творы беларускіх і казахскіх аўтараў у новых перакладах. У часопісе «Нёман» адкрыта рубрыка «Інстытут літаратуры

і мастацтва імя М. А. Аўэзава». У серыі «Сугучча сэрцаў» выдадзена кніга «Не ведаючы межаў: зборнік твораў пісьменнікаў Беларусі і Казахстана» з прадмовай Аляксандра Карлюкевіча, кнігі якога перакладзены на казахскую, уйгурскую і турэцкую мовы. Яго ўнёсак у развіццё нашага літаратурнага супрацоўніцтва быў асабліва падкрэслены ў выступленнях доктара філалагічных навук, вядомага

Косцінай, членаў Савета этнакультурнага цэнтру «Беларусь» Аляксандра Вайцяхоўскага і іншых.

Пра ролю мастацкага перакладу ў сучасным свеце і таямніцы сваёй творчай лабараторыі распавялі моладзі, дактарантам КазНУ імя Аль-Фарабі і навучэнцам каледжа член Саюза пісьменнікаў Казахстана Нурдаўлет Акыш і пісьменнік, перакладчык Уміт Тажкен. У перакладзе Заміты Тажкен на казахскай мове загалі мастацкія творы Уладзіміра Караткевіча, Алеся Бадака, Генадзя Дароніна, Алены Мальчэўскай, Людмілы Рублеўскай і іншых беларускіх пісьменнікаў.

У рамках міжнароднага круглага стала прэзентаваліся мастацкія творы беларускіх класікаў і сучасных аўтараў; альбом «Мінск. Праспект Незалежнасці»; навуковая манаграфія Ірыны Мірзоева, Святланы Ананьевай, Алеся Карлюкевіча, Кульсум Абдрахманавай «Духоўныя каштоўнасці як аснова падмурка культуры народаў»; манаграфія Святланы Ананьевай і Алеся Карлюкевіча «Беларусь у творчасці і лёсе», «Творчасць ёсць воля»; манаграфія Святланы Ананьевай «Абай і міжкультурны дыялог ХХІ стагоддзя», у якой ідзе гаворка і аб перакладах Міколы Мятліцкага на беларускую мову твораў вялікага паэта, асветніка, філосафа Абая Кунанбаева, а таксама іншыя кнігі.

Фонды бібліятэкі казахскіх пісьменнікаў папоўнілі першы літаратурны альманах «Казахстан — Беларусь», паэтычны зборнікі Любові Шашковай і кнігі Уміт Тажкен, калектыўныя манаграфіі «Сусветны літаратурны працэс ХХІ стагоддзя», навуковы зборнік «Культура ў глабальным свеце», хрэстаматыя сучасных аўтараў Казахстана, Беларусі, Расіі, Германіі «Казахстан у маім лёсе» (Том першы. Паэзія. Том другі. Проза) і іншыя выданні, што ўрачыста перадала Алтын Танкібаева.

Святлана АНАНЬЕВА

Удзельнікі круглага стала.

пісьменніка, галоўнага навуковага супрацоўніка інстытута Нурдаўлета Акыша, доктара філалагічных навук, галоўнага навуковага супрацоўніка інстытута Алімжана Хамраева і мадэратара мерапрыемства Святланы Ананьевай.

Адкрыў пасяджэнне круглага стала Хасан Нурсат Ерыкулы, прадстаўнік бібліятэкі. З вялікай увагай удзельнікі слухалі выступленні галоўнага эксперта рэспубліканскага Дома дружбы, доктара філосафскіх навук, прафесара Гульміры Біялавай, старшыні Савета маці этнакультурнага цэнтру «Беларусь» Ірыны

Голас беларускай паэзіі

Нядаўна завяршыўся Міжнародны конкурс дэкламатараў «Голас зямлі», прысвечаны 140-годдзю з дня нараджэння класікаў сусветнай літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа. Яго правяла Самарская абласная грамадская арганізацыя беларусаў і выхадцаў з Беларусі «Руска-Беларускае Братэрства 2000» у партнёрстве з ДУК ЗТ «Рэспубліканскі цэнтр нацыянальных культур» (Рэспубліка Беларусь).

У паэтычным спаборніцтве, арганізаваным беларусамі Самарскай вобласці, узяло ўдзел звыш 100 сапраўдных знаўцаў паэзіі народных паэтаў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа. Апэньвала выступленні канкурсантаў прафесійнае міжнароднае журы, якое ўзначаліла лаўрэат Губернскай прэміі ў галіне культуры і мастацтва Ірына Ілуская, а сустаршынёй выступіла дырэктар Рэспубліканскага цэнтру нацыянальных культур Вольга Антоненка. У складзе журы працавалі кампетэнтныя спецыялісты ў галіне літаратуры і журналістыкі: вядомы паэт Іван Карэнда, член Саюза пісьменнікаў Беларусі і Міжнароднай асацыяцыі пісьменнікаў Станіслаў Валодзька, член Беларускага саюза журналістаў Мікалай Бойка.

Тры удзельнікі конкурсу ўзнагароджаны дыпламамі лаўрэатаў Гран-пры. Найвышэйшай узнагародай Міжнароднага конкурсу дэкламатараў «Голас зямлі» адзначана выступленне Віталія Бартохава, які прадстаўляў грамадскую арганізацыю «Рэгіянальная нацыянальна-культурная аўтаномія беларусаў Рэспублікі Крым «Беларусы Крыма»» (г. Алушта). Ён прачытаў урывак з «Новай зямлі»: «Наладзіў струны лес маўклівы // На лад вясёлы, на шчаслівы; // І толькі сонцаў круг чыровны // Асыпле золатам кароны...»

Уладальніца Гран-пры з Бранска — Дар'я Дзятлава, навучэнка МБАУ «Сярэдня агульнаадукацыйная школа № 28» (педагог Алена Голасева). Дар'я цудоўна абыграла і прадэклавала верш Якуба Коласа «Вясна»: «... І зіма, як дым, прапала! // Зелены луг, ралля. // Як ад болю, ачунала // Наша робная зямля».

Трэцяя найвышэйшая ўзнагарода творчага спаборніцтва прысуджана Раману Беразоўскаму (педагог Вольга Пісарава), навучэнцу СІ ДБАУ Сярэдняй агульнаадукацыйнай школы № 1 пасёлка гарадскога тыпу Безянчук «Цэнтр дзіцячай творчасці «Камертон». У выкананні Рамана прагучалі верш «Спадчына»: «Ад прадзедаў спакон вякоў // Нам засталася спадчына; // Паміж сваіх і чужакоў // Яна мне ласкай матчынай...»

— Для журы было зусім няпроста вызначыць з вялікай колькасці яркіх конкурсных нумараў лаўрэатаў Гран-пры. Вельмі годна прэзентавалі свае выступленні і тыя канкурсанты, якіх мы адзначылі дыпламамі лаўрэатаў І ступені. Самі ўдзельнікі і іх педагогі-настаўнікі вельмі адказна падышлі да выбару твораў юбілейнага гэтага года — Янкі Купалы і Якуба Коласа. Кожны конкурсны нумар быў цікава абыграны музычным суправаджэннем або дэманстрацыяй элементаў нацыянальнай беларускай культуры, — дзеліцца член журы Іван Карэнда.

Па творах, якія былі прадстаўлены на конкурс, можна вывучаць гісторыю Беларусі і яе народа. Прагучалі і вершы пра цяжкае жыццё беларусаў у пачатку ХХ стагоддзя.

Вельмі шчыра, з адчуваннем болю ў душы верш Якуба Коласа «Перад судом» выканалася Зарына Бабоева, навучэнка сярэдняй агульнаадукацыйнай школы № 1 пасёлка гарадскога тыпу Безянчук

«Цэнтр дзіцячай творчасці «Камертон» (педагог Вольга Пісарава), якая атрымала дыплом І ступені.

Лаўрэатамі І ступені Міжнароднага конкурсу дэкламатараў сталі:

- Анастасія Малахава, МБУ ДА «Дзіцячая школа мастацтваў № 3 «Младосьць» г. а. Самара (кіраўнік Валерый Худзяшчаў). Анастасія прачытала верш Якуба Коласа «Не будуй!».

Раман Беразоўскі чытае верш Янкі Купалы «Спадчына».

- Анастасія Ільчанка, прадстаўніца Асамблеі народа Казахстана Паўладарскай вобласці, грамадскае аб'яднанне «Культурны цэнтр «Беларусь»» (кіраўнік Людміла Котава). Яна прачытала верш Янкі Купалы «Мая малітва».

Арыгінальна і душэўна прадставілі твор Янкі Купалы «Вёска», які напісаны ў далёкім 1909 годзе, Паліна Габава і Ганна Сімакова з сярэдняй агульнаадукацыйнай школы № 1 пасёлка гарадскога тыпу Безянчук «Цэнтр дзіцячай творчасці «Камертон»» (педагог Вольга Пісарава). Характэрна, што Вольга Пісарава ў лістападзе 2021 года з поспехам прайшла стажыроўку ў Беларусі, арганізаваную для кіраўнікоў творчых калектываў

беларусаў замежжа ДУК ЗТ «Рэспубліканскі цэнтр нацыянальных культур».

— Праглядаючы выступленні, нельга не заўважыць, якую вялікую работу зрабілі удзельнікі Міжнароднага конкурсу дэкламатараў «Голас зямлі» і іх педагогі. Прыемна, што выхаванцы Вольгі Пісаравай адзначаны высокімі ўзнагародамі. Гэта чарговы раз пераконвае ў тым, наколькі важнае значэнне ў выхаванні падрастаючага пакалення займаюць стажыроўкі на гістарычнай радзіме, — гаворыць Вольга Антоненка, дырэктар ДУК ЗТ «Рэспубліканскі цэнтр нацыянальных культур».

Лаўрэатамі І ступені сталі таксама Макар Даброў з Дзіцячай школы мастацтваў № 3 «Младосьць» г. а. Самара (педагог Валерый Худзяшчаў) і Тацяна Чуракова з «Цэнтру пазашкольнай адукацыі «Творчасць»» г. а. Самара (педагог Лілія Трацяцкава).

Міжнародны конкурс дэкламатараў «Голас зямлі», прысвечаны 140-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа, праводзіўся з мэтай захавання і папулярызацыі творчасці класікаў беларускай нацыянальнай культуры, умацавання культурнага ўзаемадзеяння народаў Расіі і Беларусі і народаў, якія пражываюць у краінах блізкага і далёкага замежжа.

— Конкурс паказаў, што падобныя мерапрыемствы запатрабаваныя, — пераканана Ірына Міхайлаўна Ілуская, прэзідэнт Самарскай абласной грамадскай арганізацыі беларусаў і выхадцаў з Беларусі «Руска-Беларускае Братэрства 2000».

Мікалай БОЙКА, фота аўтара

Медыятар і вэб-транслятар у сучаснай грамадскай прасторы

Кампанія «Прамаб» прадставіла мадэль робата *Robo-C-2*, максімальна падобнага на чалавека. Ён можа размаўляць і нават адказваць на пытанні. Аднак пакуль прагрэс дэманструе дасягненні, у некаторых бібліятэках усё яшчэ не маюць магчымасці наладзіць зносіны праз такія ўсёдаўныя Zoom. Як кажуць, інавацыя адрознівае лідара ад таго, хто даганяе. Няма неабходнасці паўтарацца, што сёння супрацоўнікі кніжніцы ў ідэале звышмабільны і пастаянна адукуюцца. Каб быць лідарам, а не даганяць. Думаецца, гэтыя задачы ставіліся арганізатарамі XIII Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі маладых вучоных і спецыялістаў «Бібліятэка ў XXI стагоддзі. Сацыяльнае місія», што адбылася ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

Бібліятэка, без сумненняў, — адзін з найважнейшых сацыяльных інстытутаў грамадства. Працэсы, якія адбываюцца тут сёння, у полі зроку многіх даследчыкаў. Зацікавілі яны і маладых энтузіястаў Айгуль Джалдошаву, Надзею Каверыну і Алесю Шамаву з Масквы. Як вядома, фарміраванне гэтага сацыяльнага інстытута абумоўлена ў першую чаргу грамадскай патрэбай у перадачы інфармацыі з пакалення ў пакаленне з дапамогай кнігі. Аднак з часам адбываюцца якасныя і колькасныя змены патрэб грамадства, што не абмянае і кніжніцу. У фокусе даследчыц — трансфармацыя бібліятэкі як сацыяльнага інстытута. Яны прааналізавалі меркаванні моладзі адносна стану сучаснай бібліятэкі. А для гэтага правялі сацыялагічнае даследаванне з дапамогай анкетавання 154 студэнтаў РЭУ імя Г. В. Пляханова (Расія). Збор даных рабілі на аснове інтэрнэт-платформы.

Як часта маладыя людзі наведваюць бібліятэкі? З такім пытаннем дзвучыты звярнуліся да равеснікаў. Большасць рэспандэнтаў (54,2%) даўно не наведвалі бібліятэкі. Каля трэці (30,5%) — час ад часу. І толькі восьмая частка апытаных (12,3%) бываюць там рэгулярна. З чым асацыяруецца бібліятэка? Пераважна са спакойнай, прадукцыйнай працай і канцэнтрацыйнай увагі (68,80%). З эстэтыкай, атмасферай, прыгажосцю — 42,20%, мільёнам кніг, сярод якіх можна знайсці тую самую, — 39%, магчымасцю знайсці тую кнігу, якой няма ў інтэрнэце, — 36,40%. З бібліятэкарам саветкага ўкладу жыцця — 22,7%, з прыемным і чутым персаналам — 16,20%, з чымсьці нудным і сумным — 6,5%, з хламам і старызнай — 5,8%, іншым — 2,4%. Такім чынам, бібліятэка ва ўяўленні маладога пакалення ў першую чаргу — месца для работы, а ўжо потым магчымасць знайсці пэўную кнігу. Асноўная функцыя бібліятэкара паступова сыходзіць на другі план. На пытанне «Што можна змяніць у бібліятэках?» меркаванні моладзі размежаваліся наступным чынам: 55% — за арганізацыйныя зоны для аб'яднанняў па інтарэсах, 50% — за лічбавізацыю і аўтаматызацыю, 37,7% — за абнаўленне бібліятэчнага фонду, 34,4% — за правядзенне лекцый, выставак, імпрэзаў на актуальныя тэмы, 32,5% — за арганізацыю кругласутачнай работы, 29,9% — за капітальны/касметычны рамонт будынка і прасторы, 9,7% усё задавальняе, 3,6% — іншае.

Асноўная нагода візіту студэнтаў ВНУ ў бібліятэку — неабходнасць узяць дапаможнікі. Так адказалі калі 45%. На жаль, у 44% рэспандэнтаў не было і няма жадання ісці ў кніжніцу, робяць выснову даследчыцы. Таму трансфармацыя непалажбна — найперш шляхам развіцця разнастайных зон па групуванні па сферах зацікаўленняў, для свабоднай камунікацыі, адпачынку, стварэння музычных студый, канцэртных залаў. Важнай застаецца адкрытасць інстытута: дыялог з пісьменнікамі, дзеячамі мастацтва, творчымі аб'яднаннямі. Акрамя аснашчэнасці лічбавымі і інфармацыйнымі рэсурсамі, найноўшымі тэхналогіямі, ключавую ролю адыгрывае інтэр'ер. Згодна з уяўленнямі маладых, ён павінен быць сучасным і ствараць камфортную сяброўскую атмасферу.

Паспяхова здзяйснююцца праекты па рэканструкцыі і мадэрнізацыі расійскіх бібліятэк, напрыклад, маскоўскія імя М. А. Няжрасва і імя Ф. М. Дастаеўскага, прыводзяць звесткі даследчыцы. Працэс абнаўлення праходзіць таксама ў рэгіёнах: Нацыянальная бібліятэка Рэспублікі Татарстан — яркі прыклад таго, які можна паспяхова абнавіць кніжніцу саветаў пераходу. Паказальны праект «Бібліятэка новага пакалення» ў рамках федэральнага праекта «Культурнае асяроддзе».

Моладзь прыцягваюць магчымасці, якія прапаноўваюць абноўленыя ўстановы, сучасныя тэхналогіі, камфорт, тэматычныя аб'яднанні. Такім чынам, мадэрнізацыя і рэканструкцыя — першачарговая задача дзеля павышэння папулярнасці бібліятэк і чытанія сярод маладога пакалення, робяць выснову даследчыцы. Вобраз бібліятэкі ў маладога пакалення істотна адрозніваецца ад таго, што склаўся ў саветскую эпоху. Сучасная кніжніца — гэта грамадская прастора, якая можа выконваць функцыі адразу некалькіх культурна-асветніцкіх устаноў: музеяў, выставачных цэнтраў, тэатраў і кінатэатраў, кафэ і г. д.

У Расіі ёсць нацыянальны праект «Культура», які прадугледжвае з'яўленне мадэрных бібліятэк — сучасных, якія адказваюць актуальным запатрабаванням грамадства. На гэтым спыніўся супрацоўнік Расійскай нацыянальнай бібліятэкі Ілья Самойлаў, прадставіўшы дзейнасць мадэрных бібліятэк у Санкт-Пецярбургу за мінулы год. Да канца 2020-га кніжніцы ў Расіі выкарыстоўвалі дыстанцыйныя формы абслугоўвання, не займаліся абслугоўваннем чытачоў у звычайным рэжыме. А што змянілася ў 2021 годзе, калі наступілі эпідэміялагічныя паслабленні і бібліятэкі адчыніліся для наведвальнікаў? Як змяніліся суадносіны традыцыйных мерапрыемстваў і электронных менавіта ў мадэрных бібліятэках? Бо патрабаванні да іх вышэйшыя: яны прадстаўляюць новую сучасную прастору і павінны больш актыўна рэагаваць на актуальныя патрэбы наведвальнікаў. Ілья Самойлаў разгледзеў тры мадэрныя бібліятэкі Санкт-Пецярбурга: бібліятэчны цэнтр зносін «Современник», Бібліятэку росту і кар'еры і Бібліятэку сяброў. Гэтыя ўстановы адносяцца да трох розных мадэляў. Ці захавалася тэндэнцыя правядзення большасці мерапрыемстваў у сетцы інтэрнэт, як гэта было ў 2020 годзе? Альбо з уважэннем эпідэміялагічных паслабленняў колькасць анлайн-мерапрыемстваў падае і пераходзіць у традыцыйную прастору, цікавіцца даследчыца. Бібліятэчны цэнтр зносін «Современник» уваходзіць у цэнтралізаваную бібліятэчную сістэму Краснагвардзейскага раёна г. Санкт-Пецярбурга. «Современник» — мадэль разумнай бібліятэкі з высокім узроўнем аўтаматызацыі, а значыць, гарантуе самастойнасць карыстальніка ў працэсе атрымання бібліятэчных паслуг. «Современник» уяўляе сабой адкрытую грамадскую прастору, камфортнае месца для адпачынку, атрымання інфармацыі, абмеркавання праектаў і ідэй. Бібліятэка аснашчана ноўтбукамі і планшэтамі, вінілавым праітравальнікам, 3D-пірамідамі, інтэрактыўнымі панэлямі і плазмай. Тут таксама ладзяцца традыцыйныя імпрэзы ў фармаце літаратурнага клуба

з абмеркаваннем кніг, англійскага размоўнага клуба, канцэртаў, майстар-класаў, выставак. У электронным асяроддзі прадстаўлены такія фарматы, як аўтаматычны курсы, тэлеграм-канал з літаратурнымі аглядамі, галасаванне, што чытаць.

У Бібліятэцы росту і кар'еры — шмат літаратуры па гісторыі, урбаністыцы, мастацтве, дызайне, бізнесе. Гэтая бібліятэка адносіцца да катэгорыі навучальных. Прастора стварае ўмовы для правядзення культурных імпрэзаў, самастойнай работы ў каворкінг-зоне, непарыўнасці адукацыі. Адноль адпаведная актыўнасць у залах: лекцыі, трэнінгі, кейсы, практыкумы. У інтэрнэце дзейнасць гэтай бібліятэкі прадстаўлена ў выглядзе падкастаў і літаратурных аглядаў.

Установа сяброў Цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы Маскоўскага раёна — мадэль сямейнай кніжніцы. Тут маюцца гульнявая прастора, відэазала, пакой з яркім інтэр'ерам для групавых заняткаў, ладзіцца тэматычныя тэатралізаваныя свята, ёсць камп'ютарны клуб, школа коміксаў, курсы па распрацоўцы камп'ютарных гульняў, настольныя гульні...

Падчас параўнальнага аналізу Ілья Самойлаў вызначыў агульную сукупнасць электронных і традыцыйных праектаў, якія праводзіліся ў трох кніжніцах за 2021 год. У бібліятэчным цэнтры «Современник» суадносіны традыцыйных мерапрыемстваў да электронных — 80:20, у «Бібліятэцы росту і кар'еры» — 90:10. Найбольшы працэнт паказала разумная бібліятэка, а найменшы — навучальная. Сямейная бібліятэка сяброў у інтэрнэце арганізуе 15% мерапрыемстваў. У Бібліятэцы росту і кар'еры, — адзначае Ілья Самойлаў, — неабходна павялічыць паказчык праектаў у электронным фармаце хаяя 6 да 20%, як у разумнай бібліятэцы. На аснове даных усіх трох устаноў можна зрабіць выснову: большая частка праектаў, нават у сувязі з эпідэміялагічнымі абмежаваннямі, ажыццяўляецца ў памяшканнях бібліятэкі, а доля інтэрнэт-праектаў нязначная, але носіць пастаянны характар. Такая спецыфіка можа быць звязана з патрэбамі карыстальнікаў у жывым узаемадзеянні. Доля інтэрнэт-праектаў можа ўзрастаць толькі з уважэннем больш жорсткіх абмежаванняў на наведванне бібліятэк, але электронныя мерапрыемствы не змогуць замяніць традыцыйныя».

«А можа, жывых наведванняў больш, чым электронных, таму, што інтэрнэт-мерапрыемствы тэхнічна складана праводзіць?» — прагучала пытанне ў чаце відэаканферэнцыі. Трэба ўдасканаліць кампетэцыйны супрацоўнік, адукацыю, перакананы Ілья Самойлаў. Гуманітарнага характару бібліятэчнай адукацыі відавочна сёння недастаткова, яна шчыльна падыходзіць да праграмавання. І ў нашай краіне не стаіць на месцы ў пытанні ўдасканалення бібліятэчнай адукацыі. Так, загадчык кафедры інфармацыйных рэсурсаў і камунікацый факультэта інфармацыйна-

дакументных камунікацый БДУКМ Жанна Раманава адзначыла, што цяпер ва ўніверсітэце рыхтуюць спецыялістаў па напрамку «Аўтаматызацыя», а з гэтага года пачнуць па напрамку «Лічбавізацыя і аналітыка».

Існуванне бібліятэкі ўжо не ўяўляецца без прадстаўленасці ў інтэрнэце. Ды многія ўсё яшчэ выкарыстоўваюць састарэлыя спосабы піару сваіх мерапрыемстваў, што дае нізкія паказчыкі эфектыўнасці. Як удасканаліць маркетынговыя рашэнні? Гэтым пытаннем задасла Карына Фёдарова, студэнтка факультэта інфармацыйна-дакументных камунікацый БДУКМ: «Сёння бібліятэкі краін СНД толькі пачынаюць асвойваць digital-маркетынг, самы прыярытэтны на дадзены момант. Ён прадугледжвае такія каналы прасоўвання, як сацыяльныя сеткі, блогі, e-mail-расылка, кантэкстная рэклама, мабільныя дадаткі. У наш час немагчыма ўявіць бібліятэку без уключэння ў сацыяльныя сеткі, дзе не толькі прасоўваюцца паслугі, але і ствараецца яе пазітыўны імідж як сучаснай установы культуры». Карыстальнікі ацэняць, калі яны выкарыстоўваюць эфектыўна. Аднак, лічыць даследчыца, прасоўваннем і відэаннем сацыяльных сетак у бібліятэцы павінны займацца спецыялісты сферы маркетынгу. А якія стратэгіі найбольш актуальныя для бібліятэкі? Як паказвае практыка, дагэтуль многія бібліятэкі сацыяльныя сеткі выкарыстоўваюць для справяднасці, заўважае Карына Фёдарова. А варта даваць і анонсы, афішы, каб прыцягнуць увагу карыстальнікаў.

Трансфармацыя сусветнай прасторы і выклікі XXI стагоддзя мяняюць мысленне. Усе сферы вымушаны адаптавацца. Культурная прастора, да якой належыць і бібліятэка, знаходзіцца ў пастаянным пошуку новых форм камунікацыі з аўдыторыяй, з асобным чалавекам, які шгораз адкрывае новыя інтэрпрэтацыі асэнсавання рэальнасці. З гэтай нагоды ёсць сэнс звярнуцца да арт-медыцыны, дзе бібліятэкар можа стаць медыятарам, заўважае Кацярына Чуняк, студэнтка факультэта сацыякультурных камунікацый БДУ: «Пра арт-медыцыну загаварылі яшчэ ў 70-я гады мінулага стагоддзя ў Вялікабрытаніі: гэта змяненне прывычнага дыялогу з мастацтвам. Медыятар — спецыяліст, які знаходзіцца на мяжы двух полюсаў, гэта правяднік у няпросты кантэст сучаснай рэальнасці. Роля медыятара адрозніваецца ад прывычнага нам экскурсавода: ён не выбудоўвае іерархічныя сувязі ў адносінах наведвальнікаў выставіці, не фарміруе строга абмежаваны погляд, а прадстаўляе поўную свабоду інтэрпрэтацыі аб'екта, дазваляе чалавеку самастойна скласці суб'ектыўнае меркаванне». Праз сяброўскую размову медыятар дзеліцца тым, што зацікавіла яго самога, як ён успрымае тую ці іншую культурную з'яву. Сёння культурнае мерапрыемства, адзначае выступоўца, можа прайсці ў творчай майстэрні, у пабе і ў бібліятэцы: тэндэнцыі фарміравання прасторы задаюць сучасныя сацыякультурныя ўмовы. Стандартны набор бібліятэчных зон пашыраецца: лекцыйныя залы, выставачная прастора, канферэнц-залы, кафэ, lounge-зоны.

Сапраўды, бібліятэка больш не з'яўляецца выключна асяроддзем для навуковай дзейнасці і спажывання інфармацыі. Тут і месца правядзення неформальных сустрэч. Кніжніцы знаходзяць альтэрнатыўныя формы ўзаемадзеяння з наведвальнікамі, пашыраюць спектр паслуг. Такім чынам, яны пераймаюць функцыі іншых культурна-асветніцкіх устаноў. Мастацкая выстаўка ў прасторы бібліятэкі — эфектыўны спосаб прыцягнення ўвагі наведвальнікаў, пераканана Кацярына Чуняк: прымераўшы на сябе ролю арт-медыятара, супрацоўнік стане бліжэй да наведвальніка, а аўдыторыя ў сваю чаргу фарміруе ўяўленне пра бібліятэчных работнікаў як спецыялістаў палігуманітарнай сферы — так бібліятэка зможа пашырыць сваю мэтавую аўдыторыю, прыцягнуць актыўнае маладое пакаленне, прэзентаваць інавацыйную мадэль функцыянавання.

Такі шматгранны, насычаны фармат сацыякультурнай дзейнасці бібліятэкі сёння — адказ на зменлівую рэальнасць, дзе пошук эфектыўнага ўзаемадзеяння з праслухальнікамі наведвальнікамі, зацікаўленымі ў сучаснай камунікацыйнай прасторы, выходзіць на першы план.

Наталія СВЯТЛОВА

Фота з сайту 12millionov.com

Простыя рэчы

Каб героі ажылі

Журналіст паводле адукацыі, Сяргей Кулакоў — аўтар шматлікіх раманаў. Кнігі яго выходзілі ў выдавецтвах Мінска, Санкт-Пецярбурга, Масквы. У чым поспех? Аўтар дзеліцца сакрэтамі творчасці з карэспандэнтам «ЛіМа».

— Сяргей Фёдаравіч, вашы творы адрозніваюцца асаблівым псіхалагізмам. Менавіта праз псіхалагічнае напружанне ад першай да апошняй старонкі не можаш выпусціць кнігу з рук...

— Цікава, да псіхалогіі абудзілася ў студэнцкія гады, калі ўпершыню пачуў імяні Зігмунда Фрэйд, Карла Юнга, Віктора Франка. З часам спіс гэты пашыраўся. Мае прыродныя схільнасці ўвесь час аналізаваць паводзіны тых, хто мяне акаляе, знайшлі ў работах славных навукоўцаў грунтоўнае апірышча і бязмерна пашырылі межы пазнання. Плюс такі момант, як павышаная ўвага да ўласнага ўнутранага і знешняга жыцця. Старажытныя мудрацы казалі: «Спазнай самога сябе», а метады, прапанаваныя вядомымі псіхалагамі, як нельга лепш таму спрыяюць. Не варта забываць і пра тытанічную працу, што зрабіла ў гэтым кірунку літаратура — энцыклапедыя жарсцяў чалавечых. Яна дазваляе ўбачыць свет і асобна ўзятага індывіда з такіх незвычайных ракурсаў, што аж дух займае!

— Мабыць, вы, як псіхолаг-практык паводле паклікання, назіраеце за паводзінамі людзей, іх рэакцыямі на знешнія «раздражняльнікі». Якія самыя незвычайныя карціны бачылі?

— Рабію гэта на аўтамаце. Але высны бываюць ашаламляльныя! Мяне, чалавек, які раней быў надзвычай адкрытым, уражае найперш тое, як разбураюцца

стэрэатыпы наконт сяброўства: калі шматгадовая вернасць аказваецца атручнай самай банальнай зайздасцю і пераўтвараецца ў сваю супрацьлегласць. Альбо возьмем каханне, той міг, калі не паспяваеш заўважыць пераход ад самай моцнай жарсці да халоднай нянавісці... Але ёсць і радасныя назіранні. Непрыязнасць і варажасць могуць раптам змяніцца душэўнай шчодрасцю і цеплынёй — і гэта самыя неверагодныя пераўтварэнні! Перакананы, што людзі па сваёй прыродзе добрыя і спагадлівыя, але не ўсе могуць супрацьстаяць тым абставінам, у якіх апынаюцца. І, на жаль, далёка не ўсе могуць справіцца з прыроднымі схільнасцямі і слабымі бакамі свайго характару.

— Якія ўласныя якасці лічыце найлепшымі? Ці пазбавіліся ад тых, што вам не даспадобы?

— Працую над сабой пастаянна, і, напэўна, гэта ніколі не спыніцца. Выкараненне ў сабе таго, чым не выпадае ганарыцца, — адзін з найважнейшых аспектаў гэтай працы. Так, я быў вельмі нецярплівым, і праз гэта часта прымаў няправільныя рашэнні. Але пастаянна змушаў сябе не спяшацца з высновамі, астыць, падумаць, паспрабаваць зразумець і прыняць меркаванне іншага чалавека — і стаў больш спакойна ставіцца да людзей, якія мне чымсьці не падабаліся. Моцным сваім бокам лічу здольнасць глыбока і шматбакова абдумваць самае нязначнае пытанне, скрупулёзнасць у даследаванні

Сяргей Кулакоў.

дэталю, цікава, а нават азарт да таго, чым займаюся цяпер.

— Што найбольш цэніце ў людзях? І што, на вашу думку, трэба для дасягнення поспеху ў творчасці?

— Цяно найперш дабрыню. Адсутнасць злосці. І выхаванасць як залог таго, што твае пачуцці чалавек будзе цаніць, а не маніпуліраваць імі. Што тычыцца поспеху ў творчасці, то гэта тое пытанне, на якое я сам бы хацеў атрымаць адказ. Дакладна ведаю адно: здольнасць трэба развіваць. І калі прыкладзі максимум намаганняў, то ўзяцця можна высока над першачачковым узроўнем. Справа ў жаданні, галоўным чынам — жаданні развівацца. Так, у дваццаці гадоў я не ўмеў так пісаць, як у трыццаці. А ў трыццаці не ўмеў так, як у сорок. Іншымі словамі, штотраў павышаючы планку, робіш як бы звышнамаганне, чым пераадолаваеш і здзіўляеш сябе. Памятаеце «Ай да Пушкін, ай да с... сын!» Гэта кырац адтуль...

— Па якім прычыне класіфікуеце людзей?

— Мы жывём з іманентным імкненнем дзвіцца на сваіх і чужых. Напэўна, гэта дапамагала выжыць у пячорныя часы, калі інстынкты дамінавалі і ляжалі ў аснове зносінаў. Але чалавечая прырода шматгранная, і вымяраецца кожна па сабе — праграгатыва, хутчэй, дзікунская і, урэшце, пройтгрышная. Нашмат больш важна «фільтраваць» па

ступені стаўлення да прынцыпаў этычных і рэлігійных пастулатаў, не ставіць аднаго вышэй за іншага выключна па заслугах ці хібах, якія навідавоку. Мне цікавы абсалютна кожны чалавек, і адзінае сур'ёзнае адрозненне аднаго ад іншага бачу хіба ў адукаванасці і ўменні яе прымяняць. У астатнім мы падобныя, і бестселер можна напісаць пра чалавека — хоць дворніка, хоць акадэміка, яркага палітыка ці незаўважнага служачага. Шэкспіраўскія жарсці кіпяць паўсюль, і разбірацца ў гэтым булёне надзвычай займаўна.

— Якім чынам героі трапляюць на старонкі вашых твораў? Нібы жывых бачыш іх перад сабою...

— Раней пераважна прыдумляў персанажаў, надзяляючы іх патрэбнымі знешнасцю і характарам. Калі ж стаў больш дарослым і, значыць, больш патрабавальным, прыдумляць стаў менш, а больш «карыстацца» натурай. Аказалася, што запамінаць і пераносіць рэальных людзей на старонкі кніг цікавей, чым прыдумляць. Але і ў разы больш складана. Тут ужо трэба «валодаць рамяством» на высокім узроўні, і любяя нядбайнасць вядзе да расчаравання і ў тэксце, і ў самім сэнсе працы. Таму адбор герояў і сітуацый — працэдура надзвычай адказная. Вядома, павінен прысутнічаць канфлікт як рухавік сюжэта і галоўная ідэя як выразнік светапогляду аўтара. Акрамя таго, важна разумець матывы паводзін герояў, іх псіхалогію, лад думак і ўчынкі. Але галоўнае — трэба іх любіць. Любіць, незалежна ад таго, маюць яны рацыю ці не, станючыя яны ці адмоўныя. Перакананы, што менавіта ў такім выпадку яны і атрымаюцца «жывыя».

Гутарыла Таша ШПАКОЎСКАЯ

зваротная сувязь

Існае і казачнае над прасторами зямлі

Унязделю і чацвер на канале «Культура» Беларускага радыё ўвазе слухачоў — праект Навума Гальярыовіча «Развагі пра літаратуру». У рамках блока ранішніх праграм «У рытме дня» выходзіць праекты «Адным штрыхом» з вершамі і мініяцюрамі беларускіх аўтараў, а таксама «Ранішні серыял» са старонкамі твора Людмілы Рублёўскай «Сэрца мармуровага анёла».

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе «Казкі жыцця» Якуба Коласа (да 140-годдзя з дня нараджэння народнага паэта Беларусі). У «Радыёбібліятэцы» гучаць старонкі эпічнай паэмы Адама Міцкевіча «Пан Тадэвуш». У праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вячэрнім эфіры выхадных слухачоў чакаюць апавадванні. Для аматараў паэзіі ў праграме «Прачутым радком» прагучаць вершы Рамана Тармолы-Мірскага.

Змест прадачы «Радыётэатр плюс» у суботу і нядзелю складуць радыёспектаклі «Паляванне на апошняга жураўля» і «Не забывай мяне...»

паводле твораў айчыннага пісьменніка Алеся Жука (да 75-годдзя аўтара). Юным прыхільнікам мастацкага вярчання канал «Культура» прапануе ў выхадныя «Дзіцячы радыётэатр» з радыёпастаноўкамі з фондаў. У межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» — чытанне твора Наталлі Бучынскай «Прынцэса Алівія і «жабіны вочкі»». Штовечар у 21.00 — «Вячэрняя казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратур-

нымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

У нядзелю і сераду на «Культуры» ў радыёверсіі тэлепрадачы Навума Гальярыовіча «Суразмоўцы» гэтым разам прагучыць гутарка з паэткай Аленай Кісель.

У праграме магчымы змены. Расклад прадачы канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

1 красавіка — у Дом дружбы (вул. Захарова, 28) на ўрачыстае падвядзенне вынікаў міжнароднага літаратурнага конкурсу сярод юных літаратараў «Славянскі калейдаскоп» (16.00).

2 красавіка — у Асіповіцкі раённы цэнтр культуры на прэзентацыю зборніка «Две сестры: Россия—Беларусь» (12.00).

5 красавіка — на творчую сустрэчу з дзіцячай пісьменніцай Тамарай Бунтай у сярэдняю школу пасёлка Чысць Маладзечанскага раёна (13.00).

5 красавіка — у публічную бібліятэку № 7 на «Паэтычныя чытанні» з удзелам групы паэтаў (16.00).

Выходзіць з 1932 года

Галоўны рэдактар

Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйны кааляцыя:

Ташчэна Арлова

Аляксей Бадак

Дзмітрый Барсукоў

Віктар Гардзеі

Уладзімір Гіналімедаў

Вольга Далзімава

Жана Запарышка

Анатоў Казлоў

Анатоў Крайдзіч

Віктар Кураш

Аляксей Марціновіч

Віцаслаў Нікіфарав

Мікалай Чаргінец

Іван Чарота

Іван Шэйнер

Адрас рэдакцыі:

Юрыдычны адрас:

220013, Мінск,

вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а

E-mail: info@vziazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:

220034, Мінск, вул. Захарова, 19

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у інтэрнэце: www.vziazda.by

Тэлефоны:

галоўны рэдактар — 325-85-25

намеснік галоўнага

рэдактара — 319-79-85, 224-66-74

адказны сакратар — 377-99-73

аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98

аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98

аддзел мастацтва — 317-20-98

бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень

у пятніцу.

Падпісны індекс:

63856 — індывідуальны;

63815 — індывідуальны льготны

для настаўнікаў;

638562 — ведамасны;

63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай

рэгістрацыі сродку масавай

інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,

выданае Міністэрствам

інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова

«Выдавецкі дом "Звязда"».

Дырэктар — галоўны рэдактар

Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ

Нумар падпісанні ў друк

31.03.2022 у 11.00

Ум. друк. арж. 3,72

Наклад — 681

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства

«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»

ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004

г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013

Заказ — 984

D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупакісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэдакуюцца. Паўсюль рупакісы можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001

2 2 0 1 3